

ŚLADY PRZESZŁOŚCI

Bibliografię przygotowano w Dziale Informacyjno-Bibliograficznym
i Zbiorów Regionalnych Książnicy Beskidzkiej

BANK GOSPODARSTWA KRAJOWEGO

Bank państwowy założony w 1924 roku

Materiały zebrali: Dorota Czyż, Marcin Listowski, Roman Rąba
Opracowali: Teresa Dziemińska, Tomasz Giza, Jolanta Rakowska

Książnica Beskidzka
ul. Słowackiego 17a
43-300 Bielsko-Biała
<http://www.ksiaznica.bielsko.pl>
biblioteka@ksiaznica-beskidzka.finn.pl
region-ib@ksiaznica-beskidzka.finn.pl

Opracowanie graficzne, skład komputerowy i druk:
Zakład Introligatorsko-Drukarski
Stowarzyszenia Artystycznego „Teatr Grodzki”
Zakład Aktywności Zawodowej
Bielsko-Biała, ul. Sempołowskiej 13

Słowa Zygmunta Glogera zaczerpnięte z *Encyklopedii Staropolskiej* w pełni uzasadniają potrzebę przypominania i upowszechniania miejsc, które były świadkami ważnych wydarzeń historycznych oraz upamiętniają bohaterów, biorących w nich czynny udział, niejednokrotnie poświęcając swoje życie. Miejsca pamięci kryją w sobie przeszłość, bez której teraźniejszość byłaby niemożliwa. Ustawa o miejscach pamięci w sposób kompleksowy normalizuje tę kwestię, zarówno poprzez wyjaśnienie samego pojęcia, jak i określenie konkretnych regul ich zatwierdzania. Definicja miejsc pamięci narodowej zawiera obiekty budowlane, cmentarze wojenne, groby, przedmioty upamiętniające postaci i wydarzenia, mające szczególne znaczenie dla całego narodu, jak i społeczności lokalnej. Zachowanie w pamięci tych miejsc staje się jednym z najważniejszych wyzwań, przed którymi stajemy jako kolejne pokolenie kontynuujące tradycję. Wspólnota doświadczeń to dziedzictwo kulturowe narodu, zapisane przez pokolenia w testamentie zwanym historią. Nauka o przeszłości staje się punktem wyjścia do poznawania naszej tożsamości, odkrywania korzeni i tworzenia naszej wspólnej przyszłości. Edukacja regionalna jest ważnym elementem kształcenia i wychowania młodego pokolenia w zreformowanym systemie edukacji, program „Dziedzictwo kulturowe w regionie” zobowiązuje do realizacji ścieżki edukacyjnej. Edukacyjna ścieżka regionalna współlistnieje z wieloma założeniami edukacji obywatelskiej, służy ochronie i popularyzacji dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków związanych z miejscami pamięci regionalnej i narodowej.

Książnica Beskidzka jako instytucja edukacyjno-kulturalna jest jednym z ogniw pozwalających realizować ten program. Dział Informacyjno-Bibliograficzny i Zbiórów Regionalnych Książnicy Beskidzkiej opracował zestawienie bibliograficzne. Zestawienie obejmuje znaki pamięci takie jak krzyże, glazy, tablice, pomniki, kamienne płyty i inne, oraz indywidualne groby osób uczestniczących w walkach o wolność i niepodległość, usytuowane w różnych historycznych miejscach w granicach administracyjnych miasta Bielska-Białej. Podstawowym celem tego opracowania było przekazanie jak najszerszych informacji o miejscach, które znamy od lat, jak również popularyzacja nowo powstałych śladów przeszłości o znaczeniu regionalnym i narodowym. Zestawienie jest informatorem-przewodnikiem uporządkowanym według następujących zasad:

- wyróżniono nazwy placów, ulic i nazw geograficznych uporządkowanych alfabetycznie,
- ulica zawiera wykaz wszystkich miejsc i znaków, które udało się ustalić na podstawie różnych źródeł do dnia 30.10.2006 roku,
- źródła towarzyszące opisom dotyczą informacji o danym miejscu pamięci oraz upamiętnionych faktach historycznych, są uporządkowane alfabetycznie, znajdują się przeważnie w zbiorach Książnicy Beskidzkiej,
- poszukiwanie informacji ułatwiają indeksy: alfabetyczny, przedmiotowy, placów, ulic i miejsc geograficznych.

Opracowanie ma służyć nauczycielom w realizacji treści programowych, pomóc regionalistom, studentom i uczniom poszerzyć i uzupełnić wiedzę o najbliższym otoczeniu. Poznając miejsca pamięci, poznajemy najbliższą okolicę, rodzinną miejscowość, losy swoich przodków uwikłanych w różne wydarzenia o ważnym znaczeniu lokalnym i narodowym. Zestawienie pozwala na rozwijanie praktycznych umiejętności takich jak nabywanie sprawności w korzystaniu z różnorodnych źródeł wiedzy historycznej jako źródeł informacji.

Materiały bibliograficzne zbierano metodą autopsji, podstawę stanowiły zbiory własne Książnicy Beskidzkiej, *Bibliografia Bielska-Białej i powiatu bielskiego*, *Bibliografia Śląska* oraz strona internetowa www.um.bielsko.pl. Opisy bibliograficzne sporządzono zgodnie z normami dla wydawnictw zwartych (PN 82/N-01152-2), artykułów z czasopism i wydawnictw ciągłych (PN-N-01152-2).

I. Miejsca pamięci – zbiorowe

pl. Marcina Lutra

1. Pomnik Marcina Lutra

Źródła: Horowski S.: *Bielski Syjon : stulecie pomnika Lutra*. „Kronika Beskidzka” 2000, nr 35, s. 8 ; (MAL): *Jedyny w kraju, najstarszy w mieście*. „Beskidzki Informator Kulturalny” 2000, nr 10, s. 20–21 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 59 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 152

2. Tablica poświęcona pamięci księży ewangelickich, którzy zginęli śmiercią męczeńską w obozach koncentracyjnych w czasie II wojny światowej (kościół p.w. Chrystusa Zbawiciela, pl. Marcina Lutra 12)

Źródła: Kenig P.: *Zarys dziejów luteranizmu w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 56–57 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 60

pl. Opatrzności Bożej

3. Tablica poświęcona Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II w 3. rocznicę jego pobytu w Bielsku-Białej 22 maja 1995 roku (zachodnia ściana zewnętrzna, na prawo od głównego wejścia, kościół p.w. Opatrzności Bożej)

Źródła: Bubin S., Marczyk-Klepczyńska I.: *O ludzi sumienia : papież Jan Paweł II na Podbeskidziu ; Tu był papież : wizytę obsługiwało 500 dziennikarzy*. „Dziennik Zachodni” 1995, nr 98, s. 1–3 ; nr 99, s. 9 ; *Dziedzictwo : Jan Paweł II na rodzinnej ziemi*. Bielsko-Biała 1996 ; Kasprzykowski A.: *Dziesięć godzin z Ojcem Świętym*. „Bielsko-Zywiecki Gość Niedzielny” 1995, nr 23, s. 16, 25 ; Motyka W.: *Tu był Piotr : związki Jana Pawła II z Żywiecczyną i Beskidami*. Milówka 2001, s. 203–216 ; Woźniak H.: *Po wizycie Jana Pawła II na Podbeskidziu*. „Gazeta Żywiecka” 1995, nr 8, dod. „Wieści z Gmin”, s. 1–2 ; Zejer D.: *Papież u stóp Beskidów*. „Panorama” 1995, nr 22, s. 24–25

4. Tablica poświęcona żołnierzom Września 1939 roku (kościół p.w. Opatrzności Bożej)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 98

5. Tablica upamiętniająca 75. rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę oraz obronę Lwowa w 1918 roku (kościół p.w. Opatrzności Bożej)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 98

6. Tablica upamiętniająca żołnierzy Armii Krajowej oraz Narodowej Organizacji Wojskowej, walczących z okupantem niemieckim w latach 1939–1945 (południowa ściana, kościół p.w. Opatrzności Bożej)

Źródła: Heller M.: *Armia Krajowa na Śląsku (1939–1945)*. „Kalendarz Cieszyński” 1993, s. 43–49; Heller M.: *Działalność Legionu Śląskiego Armii Krajowej*. „Watra” 1996, s. 57–70; Hojnacki B.: *Blaski i cienie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Warszawa 2002, s. 99–102; Horowski S.: *Wśród agentów i szpiegów*. „Kronika Beskidzka” 1996, nr 42, s. 10; Kozłowski J.: „Burza” w Śląskim Okręgu. „Gazeta Krakowska” 1994, nr 172, s. 10; Niekrasz J.: *Z dziejów AK na Śląsku*. Katowice 1993, s. 81–106; Pasz F.: *Strzelano o święcie*. „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1990, nr 27 s. 3, 4; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 98–99; Starczewski M.: „Burza” na Śląsku. „Dziennik Zachodni” 1994, nr 142, s. 7; Starczewski M.: *Inspektorat Bielski ZWZ-AK*. „Bielsko-Bialskie Studia Muzealne” 1993, [t.] 1, s. 213–238; Walter-Janke Z.: *Śląsk jako teren partyzancki Armii Krajowej*. Warszawa 1986

7. Tablice upamiętniające oficerów, żołnierzy i policjantów z Bielska-Białej pomordowanych w sowieckich łagrach (południowa ściana, kościół p.w. Opatrzności Bożej)

Źródła: (k): *Rodzina katyńska po latach*. „Kronika Beskidzka” 1994, nr 4, s. 2; Kasprzykowski A.: *Katyński kwiecień*. „Kronika Beskidzka” 1993, nr 18, s. 20; Łabuz M.: *Śmierć cieszyńian i bielszczan w ZSSR*: (1) *Starobielsk*; (2) *Katyń*; (3) *Ostaszków*; *Sprawy katyńskiej cd.* „Kronika” 1989, nr 43–45, s. 7; nr 51, s. 5; Polak J.: *Ofiary Katyńia z Bielska-Białej: policjanci bielscy w Ostaszkowie*. „Gazeta Prowincjonalna” 1990, nr 31, s. 1, 7; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 98–99; Polak J.: *Rodzina Katyńska w Bielsku-Białej*. „Gazeta Prowincjonalna” 1990, nr 31, s. 3; *Rodziny Katyńskie*. Gdynia 2001, s. 41–45

pl. Ratuszowy

8. Pomnik ku czci konfederatów barskich

Źródła: aha: *W 200 rocznicę Konfederacji Barskiej*. „Kalendarz Beskidzki” 1970, s. 160; *Bielsko-Biała: zarys rozwoju miasta i powiatu*. Oprac. H. Rechowicz. Katowice 1971, s. 100; Buś A.: *Konfederaci w Beskidach*. „Beskidzka Trybuna Śląska” 1998, nr 261, s. 5; *Czasy konfederacji barskiej na ziemi bielskiej*. „Kalendarz Beskidzki” 1968, s. 64; Horowski S.: *Konfederaci nad Białą*. „Kronika Beskidzka” 1998, nr 43, s. 8; Hortyński S.: *Generalności Konfederacji Barskiej okres cieszyński*. „Kalendarz Beskidzki” 1982, s. 193–196; Huczek L.: *Generalność czyli Konfederacja Barska na Podbeskidziu*. „Podbeskidzie” 1979, [nr 3], s. 9; Kincel R.: *Lewko Herszko contra konfederatom barskim: poszło o 2594 złotych polskich*. „Kalendarz Beskidzki” 1993, s. 50–53; Polak J.: *Zarys dziejów Lipnika*. Bielsko-Biała 2002, s. 126–127

pl. Świętego Mikołaja

9. Tablica ku czci parafian poległych w czasie I wojny światowej (ściana północna, katedra p.w. św. Mikołaja)

Źródła: Horowski S.: *Koniec wielkiej wojny : biało-czerwona nad Cieszynem*. „Kronika Beskidzka” 2003, nr 44, s. 12 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 53

10. Tablica upamiętniająca księdza Stanisława Stojalowskiego, działacza narodowego (kaplica Matki Boskiej Częstochowskiej, katedra p.w. św. Mikołaja)

Źródła: *Bielska katedra : 550-lecie parafii św. Mikołaja w Bielsku-Białej 1447–1997*. Bielsko-Biała 1995, s. 150–151 i in. ; *Bielsko-Biała : zarys rozwoju miasta i powiatu*. Oprac. H. Rechowicz. Katowice 1971, s. 159–161 i in. ; (bus): *Pamięć o wielkim Polaku : tablica ku czci księdza Stojalowskiego*. „Dziennik Zachodni” 1990, nr 95, s. 8 ; Golec J., Bojda S.: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*. T. 2. Cieszyn 1995, s. 219–220 ; IWA: *Uparty ksiądz*. „Gazeta Bielska” 1997, nr 240, s. 8 ; Janik J.: *Słownik biograficzny Żywiecczyzny*. T. III. Żywiec 2000, s. 212–214 ; Kuś J.: *Szkice z dziejów kościelnych Bielska-Białej*. Kraków 1984, s. 96–107 ; *Ludzie, którzy przeszli do historii : podręczny szkolny słownik znanych Polaków*. Pod red. J. Borowca, J. Chmielewskiego. Warszawa 2001, s. 415 ; Miłoszewski R.: *Działalność ks. S. Stojalowskiego na ziemi bielskiej*. „Kalendarz Beskidzki” 1966, s. 153–158 ; Polak J.: *Niepokorny ksiądz*. „Gazeta Prowincjonalna” 1990, nr 18, s. 7 ; Szpok F.: *Księdza Stojalowskiego trwał miejsce w naszej pamięci*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1981, nr 9, s. 25–27

11. Tablica poświęcona Salomei i Zuzannie Rodler, córkom mieszczanina bielskiego (ściana północna, katedra p.w. św. Mikołaja)

Źródła: *Katedra św. Mikołaja, Kościół św. Stanisława Biskupa w Bielsku-Białej*. Red. J. Picheta. Bielsko-Biała 1998, s. 47

pl. Wolności

12. Tablica upamiętniająca siedzibę Czytelni Polskiej 1893–1939 (pl. Wolności 2)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 95 ; Polak J.: *Przewodnik po ziemi bielsko-bialskiej*. Bielsko-Biała 1968, s. 13 ; Szpok F.: *Czytelnia Polska w Białej*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1981, nr 3, s. 19–20

13. Tablica upamiętniająca miejsce wymarszu kompanii „Sokoła” do Legionów 26 sierpnia 1914 roku (pl. Wolności 2)

Źródła: Bochenek W.: *W latach I wojny światowej*. „Kalendarz Beskidzki” 1981, s. 52–55 ; Czaja W.: *Oszukani*. „Kalendarz Beskidzki” 1986, s. 53–55 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 94 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 271

pl. Zwycięstwa

14. Pomnik ku czci poległych, pomordowanych, zmarłych i zaginionych w czasie II wojny żołnierzy 3. Pułku Strzelców Podhalańskich, 21. Pułku Artylerii Lekkiej i Pododdziałów 21. Dywizji Piechoty Górskiej

Źródła: Moś W.B.: *Z dziejów polskich formacji na Podbeskidziu*. „Kalendarz Beskidzki” 1971, s. 83–87 ; 1972, s. 73–75, 77–81 ; 1973, s. 134–141 ; Paruch A.: *Osiem dni z historii trzeciego pułku*. „Kalendarz Beskidzki” 1997, s. 93–96 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 65 ; Przemsza-Zieliński J.: *Pułki śląskie w wojnie polsko-niemieckiej 1939 roku*. Sosnowiec 1991, s. 8–10 ; Przemsza-Zieliński J.: *Śląski Front '39: obrona Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego we wrześniu 1939*. Sosnowiec 1999, s. 391–392 i in. ; Ryś L.: *Strzelcy na olimpiadzie : z Bielska do St. Moritz*. „Kronika Beskidzka” 2002, nr 7, s. 12 ; Stawowy K.: *Wrzesniowy szlak 21 Dywizji Piechoty Górskiej*. „Kalendarz Beskidzki” 1983, s. 28–31

pl. Żwirki i Wigury

15. Pomnik upamiętniający polskich lotników Franciszka Żwirkę i Stanisława Wigurę

Źródła: Krawczyk M.: *Dzwon pamięci*. „Kalendarz Beskidzki” 1989, s. 129–131 ; (map): *Tajemniczy orzeł ; Wspomnienie architekta*. „Kronika Beskidzka” 2004, nr 48, s. 7 ; nr 50, s. 43 ; Skarbiński A.: *Żwirko i Wigura bohaterzy przestwo-rzy*. „Kalendarz Beskidzki” 1993, s. 87–89

ul. Agrestowa

16. Tablice ku czci obrońców Wileńszczyzny, poległych, straconych w więzieniach i obozach w czasie II wojny światowej (kościół p.w. św. Maksymiliana Kolbego)

ul. Bardowskiego

17. Pomnik ku czci żołnierzy 18. Pułku Piechoty I Samodzielnej Brygady Spadochronowej poległych w czasie II wojny światowej (teren jednostki wojskowej 18. Bielskiego Batalionu Desantowo-Szturmowego, ul. Bardowskiego 3)

18. Tablica upamiętniająca żołnierzy 2. Pułku Szwoleżerów Rokitańskich, odsłonięta w 75. rocznicę powrotu Górnego Śląska do Macierzy (teren jednostki wojskowej 18. Bielskiego Batalionu Desantowo-Szturmowego, ul. Bardowskiego 3)

Źródła: Moś W.B.: *Z dziejów polskich formacji wojskowych na Podbeskidziu*. „Kalendarz Beskidzki” 1971, s. 83–87

ul. Bogusławskiego

19. Tablica upamiętniająca oddanie budynku mieszkalnego nauczycielom w XV-lecie PRL (ul. Bogusławskiego 22)

20. Tablica upamiętniająca oddanie miastu szpitala dziecięcego w XIV rocznicę wyzwolenia spod okupacji hitlerowskiej

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 65

ul. Bohaterów Warszawy

21. Tablica upamiętniająca 21. Dywizję Piechoty Górskiej i jej dowódcę gen. Józefa Kustronia (dawna siedziba dowództwa, ul. Bohaterów Warszawy 11)

Źródła: Moś W.B.: *Strzelcy Podhalańscy 1918–1939*. Kraków 1989, s. 97–133 ; Moś W.B.: *Z dziejów polskich formacji wojskowych na Podbeskidziu*. „Kalendarz Beskidzki” 1971, s. 83–87

ul. Broniewskiego

22. Płyta z popiersiem gen. Józefa Kustronia (Wojskowy Ośrodek Kultury „Dom Żołnierza”)

Źródło: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 120

23. Tablica upamiętniająca Tadeusza Karoliniego, dyrektora Sanepidu (hol wejściowy, Sanepid, ul. Broniewskiego 21)

Źródła: Kossowski O.: *Zasłużeni lekarze bielscy*. „Kalendarz Beskidzki” 1988, s. 153–156 ; *100 lat towarzystw lekarskich na Podbeskidziu*. Bielsko-Biała 1998, s. 119

ul. Bystrzańska

24. Cmentarz Ewangelicki założony w XIX wieku

ul. Ceramiczna

25. Krzyż przydrożny upamiętniający walkę wojsk austriackich i pruskich w 1866 roku (nad potokiem Krzywa)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 133

ul. Chłodna

26. Pomnik upamiętniający miejsce śmierci konspiratorki Janiny Drewniak dnia 24 lipca 1945 roku

Źródła: Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupantem hitlerowskim*. Katowice 1994, s. 277 ; Kantyka J.: *Upamiętnione miejsca walk o społeczne i narodowe wyzwolenie na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*. Katowice 1975, s. 118 ; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–38

ul. Cieszyńska

27. Cmentarz Żydowski założony w 1849 roku (Aleksandrowice, ul. Cieszyńska 92)

Źródła: Proszyk J.: *Cmentarz Żydowski w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2002

28. Kwatery wojenna upamiętniająca 53 żołnierzy żydowskich poległych w I wojnie światowej (Cmentarz Żydowski, ul. Cieszyńska 92)

Źródła: Proszyk J.: *Cmentarz Żydowski w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2002, s. 69–79 ; *Żydzi w Bielsku, Białej i okolicy*. Red. J. Polak, J. Spyra. Bielsko-Biała 1996, s. 134–139

29. Tablica poświęcona kpt. pilotowi Władysławowi Kułakowskiemu, poległemu w 1939 roku (budynek kapitanatu lotniska, Aeroklub Bielski)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 84

30. Tablica upamiętniająca Żydów pomordowanych i poległych w latach 1939–1945 („dom przedpogrzebowy”, Cmentarz Żydowski, ul. Cieszyńska 92)

Źródła: Proszyk J.: *Cmentarz Żydowski w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2002, s. 81–85, 99–110

ul. Cmentarna

31. Cmentarz katolicki założony w 1771 roku jako cmentarz konfederatów barskich (ul. Cmentarna 4a)

Źródła: Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999

ul. Cyprysowa

32. Cmentarz parafialny św. Barbary (Mikuszowice Krakowskie, ul. Cyprysowa 26)

33. Cmentarz żydowski założony w połowie XVIII w. (Mikuszowice Krakowskie, ul. Cyprysowa 25)

ul. Giewont

34. Krzyż z tablicą ku czci żołnierzy oraz ofiar więzień, obozów i łagrow w latach 1939–1956 (kościół parafialny p.w. Jezusa Chrystusa Odkupiciela Człowieka)

Źródła: Konieczkowski R.: *Akowskie krzyże*. Bielsko-Biała 1999, s. 128–133

ul. Grażyńskiego

35. Tablica upamiętniająca strajk okupacyjny robotników przemysłu włókienniczego, zakończony zwycięsko 29 sierpnia 1936 roku (Zakłady Przemysłu Filcowego)

Źródła: Horowski S.: *Majowe boje : robotnicy kontra policjanci nad Białką*. „Kronika Beskidzka” 2003, nr 21, s. 12 ; Józefowicz H.: *Osiem tygodni walki*. „Kronika Beskidzka” 1961, nr 26, s. 4 ; *Pod sztandarem jednolitego frontu*. „Kronika Beskidzka” 1961, nr 27, s. 4

ul. Grunwaldzka

36. Cmentarz katolicki parafii św. Mikołaja założony w 1884 roku (ul. Grunwaldzka 28)

37. Pomnik ku czci legionistów poległych w I wojnie światowej (cmentarz katolicki, ul. Grunwaldzka 28)

Źródła: Drost J.: *Zasypany pomnik*. „Dziennik Zachodni” 2002, nr 16, s. 11 ; (hos): *Niemiecki sprzeciw : polski listopad pod Beskidami*. „Kronika Beskidzka” 2001, nr 45, s. 8

38. Zbiorowa mogiła działaczy Polskiej Partii Robotniczej – Franciszka Kamińskiego, Józefa Kluski, Leona Laska, Bogusława Czadera i Władysława Cieśli – poległych w walce z okupantem w latach 1942–1944 (cmentarz katolicki, 40 m za krzyżem cmentarnym, strona prawa, ul. Grunwaldzka 28)

Źródła: *Bielsko-Biała : zarys rozwoju miasta i powiatu*. Oprac. H. Rechowicz. Katowice 1971, s. 240–247 i in. ; Czaja W.: *20 lat od założenia I partyzanckiego oddziału Gwardii Ludowej na Podbeskidziu*. „Kronika Beskidzka” 1963, nr 24, s. 5 ; Heller M.: *Ruch oporu na Śląsku Cieszyńskim w latach 1939–1945*. Opole 1982, s. 114–126 i in. ; Hojnacki B.: *Beskidzkie echa wolności*. Bielsko-Biała 1987,

s. 31 i in. ; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–41 ; *Zasługi działacze rewolucyjni Śląska i Zagłębia*. Pod red. H. Rechowicza. Katowice 1967, s. 77, 105, 110, 122

ul. Inwalidów

39. Tablica upamiętniająca malarza Kazimierza Kopczyńskiego umieszczona na budynku, w którym żył i tworzył w latach 1945–1992 (ul. Inwalidów 2b)

Źródła: (APO): *Kazimierz Kopczyński – nie żyje*. „Dziennik Beskidzki” 1992, nr 120, s. 2 ; Leszczyński J.: *Bez deformacji i udziwień : Kazimierz Kopczyński*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1981, nr 8, s. 6–8 ; *Malarstwo Kazimierza Kopczyńskiego : [wystawa], Muzeum Okręgowe w Bielsku-Białej, październik–listopad 1984*. Bielsko-Biała [1984] ; Marcisz Z.: *Pan Kazimierz*. „Kronika Beskidzka” 1992, nr 47, s. 17 ; Niemiec Z.: *Polskie krajobrazy*. „Kronika Beskidzka” 1984, nr 45, s. 5 ; (pic): *Pamięć o Kopczyńskim*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1994, nr 11, s. 26 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 121 ; *Sylwetki twórców i popularyzatorów sztuki województwa bielskiego : informator biograficzny*. Bielsko-Biała 1987, s. 52–53 ; *Szkice z dziejów Stronnictwa Demokratycznego na Podbeskidziu*. Warszawa 1986, s. 173–176 ; Szpok F.: *Kazimierz Kopczyński*. „Podbeskidzie” 1978, nr 1, s. 2 ; (ZN): *Malarz ojczystych gór*. „Kalendarz Beskidzki” 1993, s. 119–120

ul. Karpacka

40. Cmentarz ewangelicki założony w 1857 roku

41. Cmentarz katolicki parafii św. Małgorzaty założony w 1899 roku

42. Cmentarz komunalny (Kamienica, ul. Karpacka 162)

43. Pomnik ku czci ofiar zamordowanych w hitlerowskich więzieniach i obozach koncentracyjnych w latach 1940–1945 (cmentarz komunalny, ul. Karpacka 162)

Źródła: (ak): *Obozowe słupy : nowy pomnik na skraju cmentarza w Kamienicy*. „Kronika Beskidzka” 2002, nr 35, s. 37 ; (hos): *Sztuka i pieniądz : 160 tysięcy za pomnik*. „Kronika Beskidzka” 2002, nr 37, s. 5

44. Pomnik upamiętniający zamordowanych, zmarłych i zaginionych Sybiraków w latach 1939–1956 (cmentarz komunalny, ul. Karpacka 162)

Źródła: Then W.: *Pamięć o bezimiennych : po latach starań w Bielsku stanął Pomnik Zesłańców Sybiru*. „Dziennik Zachodni” 2000, nr 251, s. 8 ; Then W.: *Pomnik zesłańców : zadbali o symboliczną mogiłę*. „Dziennik Zachodni” 2000, nr 248, dod. „W Beskidach”, s. 1

45. Tablica poświęcona Janowi Mrozikowi, kierownikowi szkoły zamordowanemu przez Niemców w 1939 roku (Szkoła Podstawowa nr 23)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*, Bielsko-Biała 2000, s. 159

ul. Kazimierza Wielkiego

46. Miejsce upamiętniające getto żydowskie istniejące w latach 1940–1943, powstałe na terenie synagogi założonej w 1881 roku (róg ul. Kazimierza Wielkiego i ul. Krakowskiej)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*, Bielsko-Biała 2000, s. 176

ul. Klubowa

47. Tablica upamiętniająca Mateusza Opolskiego, proboszcza parafii p.w. św. Mikołaja walczącego z zaborcą o prawo do polskiej szkoły i polskiej modlitwy (kościół p.w. św. Stanisława)

Źródła: Golec J., Bojda S.: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*. T. 1. Cieszyn 1993, s. 212 ; Hałatek A.: *Mateusz Opolski krzewiciel i obrońca języka ojczystego*. „Kalendarz Beskidzki” 1967, s. 123–124 ; Horowski S.: *Energiczny proboszcz*. „Kronika Beskidzka” 2001, nr 5, s. 8 ; *Ks. dr Mateusz Opolski – jeden z pierwszych i najznamienitszych budzicieli polskości na Śląsku Cieszyńskim*. Red. A. Szczygieł. Bielsko-Biała 1998

ul. Komorowicka

48. Tablica poświęcona pamięci nauczycieli i wychowanków byłego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego i Liceum Pedagogicznego w Białej – ofiar I i II wojny światowej (Liceum Ekonomiczne, ul. Komorowicka 27)

Źródła: (bus): *Sto wcieleń „Ekonomika”*. „Dziennik Zachodni” 1993, nr 196, s. 12 ; K.S.: *Osiemdziesiąt lat szkolnictwa ekonomicznego*. „Gazeta Krakowska” 1993, nr 220, s. 8 ; *80 lat bielskich szkół ekonomicznych*. Oprac. M. Bartnicka. „Kalendarz Beskidzki” 1996, s. 141–146 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 327–329 ; *Wichry wojny i pokoju*. „Kronika Beskidzka” 1993, nr 43, s. 19

49. Tablice ku czci nauczycieli z Bielska i Białej poległych i pomordowanych w czasie II wojny światowej (Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna, ul. Komorowicka 48)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 134

ul. Konopnickiej

50. Pomnik Trauty Dawidowicz (Fuchs), mistrzyni Polski w pływaniu (kapielisko miejskie „Panorama”)

Źródło: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 66

51. Tablica upamiętniająca akcję oddziału Armii Ludowej dowodzonego przez Józefa Farugę w sierpniu 1944 roku (Zespół Szkół Medycznych i Ogólnokształcących, ul. Konopnickiej 6)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 65

52. Tablica upamiętniająca 3. Pułk Strzelców Podhalańskich i jego dowódcę gen. Józefa Kustronia na budynku, w którym stacjonował pułk do 1939 roku (Zespół Szkół Medycznych i Ogólnokształcących, ul. Konopnickiej 6)

Źródła: Horowski S.: *Śmierć Generała*. „Kronika Beskidzka” 1999, nr 37, s. 8 ; (hos): *Salwa na grobem : hold dla Kustronia*. „Kronika Beskidzka” 2001, nr 37, s. 8 ; (hos): *Śmierć Generała*. „Kronika Beskidzka” 2004, nr 37, s. 12 ; Huczek L.: *Dzieje sztandaru*. „Kronika Beskidzka” 1982, nr 22, s. 12 ; Huczek L.: *Śmierć generała-żołnierza*. „Kalendarz Beskidzki” 1968, s. 146–147 ; *Jednodniówka 3. Pułku Strzelców Podhalańskich wydana z okazji wręczenia chorągwi przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej dr. Ignacego Mościckiego : 3. października 1927 roku w Bielsku*. Biała 1927. Reprint, Bielsko-Biała 2000 ; *Polski słownik biograficzny*. T. 16/2. Wrocław [i in.] 1971, s. 302–304 ; Jellenta S.: *Z wojennego życiorysu dowódcy 21 DPG gen. Józefa Kustronia*. „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1985, nr 4, s. 186–196 ; Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupantem hitlerowskim*. Katowice 1994, s. 276 ; Kłiś J.: *Wspomnienie o wielkim patriocie walczącym dowódcy*. „Kalendarz Beskidzki” 1978, s. 164–171 ; Kłiś J.: *Wspomnienie o walczącym generale : (1) Na polskim posterunku ; (2) Pancerna pięść i strzały w plecy ; (3) Tragiczny odwrót*. „Dziennik Beskidzki” 1992, nr 97, s. 4–5 ; nr 98–99, s. 4 ; Kosk H.: *Generalicja polska : popularny słownik biograficzny*. T. 1. Pruszków 1998, s. 273 ; Krzemiński B.: *Rzecz o gen. Kustroni*. „Echo Jaworza” 1993, nr 22, s. 15–16 ; Moś W.B.: *Strzelcy Podhalańscy 1918–1939*. Kraków 1989, s. 97–133 ; Moś W.B.: *Wojsko Polskie i organizacje paramilitarne na Śląsku w latach 1922–1939*. Katowice–Bytom 1997, s. 19–22 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 180 ; Sanak I.: *Upamiętnienie generała Józefa Kustronia w Bielsku-Białej*. „Kalendarz Beskidzki” 1991, s. 129–130 ; Stawowy K.: *Józef Kustroń*. „Kalendarz Beskidzki” 1982, s. 121–122

ul. Krakowska

53. Cmentarz ewangelicki z przełomu XIX i XX wieku

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 176

54. Tablica upamiętniająca słowackiego malarza Petera Michala Bohuna, umieszczona na budynku, w którym mieszkał i zmarł (ul. Krakowska 12)

Źródła: Dudek-Bujarek T.: *Wokół Petera Michala Bohuna*. „Beskidzki Informator Kulturalny” 2004, nr 6, s. 15–17 ; Dudek-Bujarek T.: *Wystawa Petera Bohuna*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1998, nr 12, s. 11–12 ; Dudek-Bujarek T.: *Słowacki mistrz*. „Kalendarz Beskidzki” 1999, s. 131–133 ; Janoszek E., Zmełty M.: *Cmentarz ewangelicki w Białej*. Bielsko-Biała 2004, s. 97, 143–144, 165 ; Kachel J.: *Słowak co malował jak nasz Matejko : Peter Michal Bohun*. „W Bielsku-Białej” 2004, wyd. spec., nr II, s. 17 ; (net): *Tropami Michala Bohuna: grób narodowego malarza słowackiego znajduje się na cmentarzu ewangelickim w Białej*. „Dziennik Zachodni” 2003, nr 255, dod. „Bielsko-Biała”, nr 44, s. 3 ; *Peter Michal Bohun : w kolekcji muzeum w Bielsku-Białej*. Red. I. Purzycka. Bielsko-Biała 2004 ; (pij): *Bielszczanin ze Słowacji*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1995, nr 6, s. 20–21 ; Polak J.: *Bohun w Lipniku*. „Lipnik” 1997, nr 6, s. 5 ; (sab): *Śladami Bohuna*. „Trybuna Śląska” 1995, nr 108, s. 10 ; Then W.: *Bohunowe tropy : w tym roku mija 125 lat od śmierci słowackiego malarza, który ostatnie lata życia spędził w Bielsku-Białej*. „Dziennik Zachodni” 2004, nr 177, dod. „Bielsko-Biała”, nr 31, s. 4 ; Żurek B.: *Tablice dla Bohuna*. „Gazeta Bielska” 1995, nr 107, s. 2

ul. Krasickiego

55. Cmentarz Komunalny na Leszczynach założony na przełomie XIX i XX wieku

56. Głaz z tablicą upamiętniający Polaków poległych w I i II wojnie światowej (cmentarz komunalny)

Źródła: Boguniowski J.W.: *Zarys dziejów parafii p.w. Chrystusa Króla w Bielsku-Białej-Leszczynach : 50-lecie parafii 1946–1996*. Bielsko-Biała 1998, s. 50–51

57. Zbiorowa mogiła poległych w I i II wojnie światowej (cmentarz komunalny)

Źródła: zob. poz. 56

ul. ks. Jana Kusia

58. Tablica upamiętniająca śmierć harcerza Mieczysława Piekietki, zastrzelonego przez hitlerowców we wrześniu 1939 roku

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 114–115

ul. Kustronia

59. Obóz niewolniczej pracy – hitlerowski, następnie NKWD (teren Zakładów Wytwórczych Sprzętu Sieciowego „Belos”)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 114

ul. Legionów

60. Tablica upamiętniająca Polską Szkołę Ludową im. Tadeusza Kościuszki w Białej (Kolegium Nauczycielskie, ul. Legionów 25)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 135 ; Szpok F.: *Wyrosła tu strażnica*. „Kalendarz Beskidzki” 1982, s. 99–103

ul. Listopadowa

61. Cmentarz ewangelicki założony w latach 1909–1911 (ul. Listopadowa 40)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 81

62. Pomnik żołnierzy poległych w I wojnie światowej (cmentarz ewangelicki)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 81

63. Tablica poświęcona pamięci profesorów i wychowanków Państwowego Gimnazjum i Liceum pomordowanych lub poległych w czasie II wojny światowej (hol, Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika, ul. Listopadowa 70)

Źródła: Baselides A.: *Rocznik szesnasty : jubileusz LO im. M. Kopernika*. „Kronika Beskidzka” 1969, nr 36, s. 5 ; Dynarowski H.W.: *Chlubne tradycje : 75-lecie bielskiego gimnazjum*. „Kalendarz Beskidzki” 1995, s. 75–78 ; Hałatek A.:

Bastion polskości : (z okazji 50 rocznicy Liceum im. M. Kopernika w Bielsku-Białej). „Kalendarz Śląski TRZZ” 1970, s. 97–99 ; Hałatek A.: *Pół wieku w służbie oświaty i patriotyzmu*. „Kalendarz Beskidzki” 1970, s. 76–79 ; Krywult W.: *Powojenne dzieje jubilatki : 50-lecie Liceum im. Kopernika*. „Kronika Beskidzka” 1969, nr 37, s. 5 ; Niesyt R.: *Drugie polskie gimnazjum na Ziemi Cieszyńskiej*. „Kalendarz Beskidzki” 1990, s. 147–151 ; Otczyk A.: *Szkolne jubileusze*. „Kalendarz Beskidzki” 2000/2001, s. 125–133 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 80–81 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 159 ; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–41 ; Socha I.: *Gimnazjum Polskie w Bielsku jako środowisko kulturalne*. „Watra” 1996, s. 11–22 ; Stawiński W.: *Nauczyciele biologii i nauczanie biologii w bielskim Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym (1919–1996)*. „Watra” 1996, s. 23–33

ul. Lwowska

64. Cmentarz Wojskowy Żołnierzy Armii Czerwonej, poległych w 1945 roku w walce z okupantem hitlerowskim, założony w 1948 roku

Źródła: A.K.: „*Daj im wieczne spoczywanie*”. „Bielsko-Żywiecki Gość Niedzielny” 1999, nr 46, s. 24 ; Hojnacki B.: *Beskidzkie echa wolności*. Bielsko-Biała 1987, s. 45–66 ; (hos): *Bitwa o Bielsko : walczyła głównie piechota*. „Kronika Beskidzka” 2002, nr 6, s. 12 ; Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupantem hitlerowskim*. Katowice 1994, s. 281–282 ; Kantyka J.: *Upamiętnione miejsca walk o społeczne i narodowe wyzwolenie na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*. Katowice 1975, s. 116–117 ; (map): *Granit zamiast brązu : na bielskim cmentarzu żołnierzy*. „Kronika Beskidzka” 2003, nr 13, s. 8 ; *Nekropolie radzieckie w województwie katowickim*. Pod red. F. Serafina. Katowice 1976, s. 83–84 ; Płużek M.: *Cmentarne porozumienie : bałagan na bielskiej nekropoli czerwonoarmistów*. „Kronika Beskidzka” 1999, nr 41, s. 34 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 127–128 ; *Przewodnik po upamiętnionych miejscach walk i męczeństwa : lata wojny 1939–1945*. Oprac. C. Czubryt-Borkowski, J. Michasiewicz. Warszawa 1988, s. 69 ; *Przewodnik po ziemi bielsko-bialskiej*. Bielsko-Biała 1968, s. 66–67 ; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–41 ; Stawowy K.: *Ku ich chwale*. „Kalendarz Beskidzki” 1983, s. 15–16 ; Then W.: *Kwiaty pod pomnikiem : rocznica wyzwolenia Bielska-Białej*. „Dziennik Zachodni” 2004, nr 36, s. 14

ul. Matejki

65. Tablica ku czci ofiar hitlerowskiego terroru na budynku, w którym w latach 1939–1945 byli więzieni i torturowani patrioci (ul. Matejki 6)

Źródła: Hojnacki B.: *Beskidzkie echa wolności*. Bielsko-Biała 1987, s. 21 ; Horowski S.: *Gestapowcy i donosiciele : ulica tortur i śmierci*. „Kronika Beskidzka” 1999, nr 40, s. 8 ; Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupan-*

tem hitlerowskim. Katowice 1994, s. 279; *Przewodnik po upamiętnionych miejscach walk i męczeństwa: lata wojny 1939–1945*. Oprac. C. Czubyry-Borkowski, J. Michasiewicz. Warszawa 1988, s. 69; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–41

ul. Mickiewicza

66. Tablica upamiętniająca pedagoga Adama Bunscha, umieszczona na budynku, w którym mieszkał w latach 1923–1933 (ul. Mickiewicza 41)

Źródła: *Adam Bunsch 1896–1969*. Bielsko-Biała 1992; Dobrowolski T.: *Nowoczesne malarstwo polskie*. T. III. Wrocław–Warszawa–Kraków 1964, s. 93, 362; Dudek-Bujarek T.: *Adama Bunscha – refleksje i rozważania o sztuce*. „Bielsko-Bialskie Studia Muzealne” 1995, [t.] 2, s. 137–162; Dudek-Bujarek T.: *Spotkanie z Adamem Bunschem – po latach*. „Kalendarz Beskidzki” 1994, s. 117–120; Golec J., Bojda S.: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*. T. 2. Cieszyn 1995, s. 31; Kapala Z.: *Mieszkańcy Bielska, Białej i okolic na frontach II wojny światowej*. „Bielsko-Bialskie Studia Muzealne” 1993, [t.] 1, s. 191–212; Legendź M.: *Bunschomania*. „Gazeta Krakowska” 1993, nr 16, s. 10; Legendź M.: *Mentalność Leonarda*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1993, nr 3, s. 24–25; Niemiec Z.: *Dwóch z rodu Bunchów*. „Kronika Beskidzka” 1988, nr 23, s. 6; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 78; *Powrót Adama Bunscha*. „Dziennik Beskidzki” 1993, nr 6, s. 1, 2; Rosner E.: *Adama Bunscha związki z ziemią bielską*. „Watra” 1980, s. 103–115; Rosner E.: *Beskidzkie ścieżki pisarzy*. Katowice 1982, s. 92–103; Rosner E.: *Dramaturg nieznanym*. „Kronika Beskidzka” 1974, nr 40, s. 4; *Słowo o malarzach bielskich*. „Kalendarz Beskidzki” 1963, s. 162–165; *Śląski słownik biograficzny*. T. III. Pod red. J. Kantyki, W. Zielińskiego. Katowice 1981, s. 54–55; Werecka M.: *Powrót Adama Bunscha*. „Dziennik Zachodni” 1993, nr 125, s. 6; *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury: słownik biobibliograficzny*. T. 1. Pod red. J. Czachowskiej i A. Szałagan. Warszawa 1994, s. 349–351

67. Tablica upamiętniająca Jerzego Zitzmana, dyrektora Teatru Lalek „Baniałuka” (foyer, Teatr Lalek „Baniałuka”)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 77

68. Tablica upamiętniająca miejsce, w którym w latach 1881–1939 stała synagoga (ul. Mickiewicza 20)

Źródła: Bubin S.: *Synagoga nie wróci: pamięć o bielskich Żydach wciąż trwa*. „Dziennik Zachodni” 1996, nr 70, s. 8; Chojecka E.: *Architektura i urbanistyka Bielska-Białej do roku 1939*. Bielsko-Biała 1994, s. 48–50; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 77; Proszyk J.: *Cmentarz Żydowski w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2002, s. 119–134; Sablik B.: *Z dziejów bielskich i bialskich Żydów*. „Kalendarz Beskidzki” 1992, s. 34–39; Then W.: *Chodzi tylko o miejsce pamięci*. „Trybuna Śląska” 1996, nr 57, s. 5; *Żydzi w Bielsku, Białej i okolicy*. Red. J. Polak, J. Spyra. Bielsko-Biała 1996, s. 30–35

ul. Modrzewskiego

69. Cmentarz ewangelicki założony w 1833 roku (nieczynny)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 61

ul. Nadbrzeżna

70. Tablica upamiętniająca jubileusz 50-lecia istnienia Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka oraz nazwiska nauczycieli i wychowanków, którzy oddali swe życie za Ojczyznę w latach 1908–1958

Źródła: A.K.: *Jubileusz Asnyka*. „Bielsko-Zywiecki Gość Niedzielny” 1998, nr 44, s. 21 ; (bus): *W „Asnyku” tradycja łączy się z nowoczesnością*. „Dziennik Zachodni” 1988, nr 254, s. 8 ; *Historia Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Bielsku-Białej od powstania do chwili obecnej, 1908–1978*. Bielsko-Biała 1978 ; *Księga Pamiątkowa Polskiego Prywatnego Gimnazjum Realnego TSL w Białej później Państwowego Gimnazjum im. Adama Asnyka w Białej Krak. obecnie Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 1977, s. 7–16, 60, 61 ; *Książka – biblioteka – szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego : materiały z konferencji naukowej Cieszyn 4–5 listopada 1999*. Cieszyn 2001, s. 330–331 ; Kuś J.: *Szkice z dziejów kościelnych Bielska-Białej*. Kraków 1984, s. 53–57 ; *80-lecie Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała [1988] ; Otczyk A.: *Szkolne Jubileusze*. „Kalendarz Beskidzki” 2000/2001, s. 125–133 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 333 ; *Przewodnik po ziemi bielsko-białskiej*. Bielsko-Biała 1968, s. 18–19 ; Rutkowski J.: *80-lecie zasłużonej bielskiej szkoły*. „Trybuna Ludu” 1988, nr 240, s. 7 ; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–41 ; Stawowy K.: *60-lecie Liceum im. A. Asnyka*. „Kalendarz Beskidzki” 1968, s. 115–116 ; Stawowy K.: *Z księgi pamiątkowej zasłużonej szkoły*. „Kalendarz Beskidzki” 1978, s. 149–151 ; Szpok F.: *Adam Asnyk i TSL*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1981, nr 4, s. 9–11 ; (tar): *Tradycje bielskiego „Asnyka”*. „Kronika Beskidzka” 1988, nr 45, s. 8 ; Wencelis H., Lubowska I.: *Historia szkoły im. Adama Asnyka*. „Kalendarz Beskidzki” 1995, s. 70–74

71. Tablica w budynku Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka, ku czci pomordowanych 8 profesorów i 31 wychowanków szkoły w czasie II wojny światowej

Źródła: *Księga Pamiątkowa Polskiego Prywatnego Gimnazjum Realnego TSL w Białej później Państwowego Gimnazjum im. Adama Asnyka w Białej Krak. obecnie Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 1977, s. 60 ; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–41

ul. Olimpijska

72. Tablica upamiętniająca Ignacego Jana Paderewskiego, patrona Domu Ludowego w Komorowicach (Dom Ludowy – Miejski Dom Kultury, ul. Olimpijska 16)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 131

ul. Parkowa

73. Tablica upamiętniająca zasłużonego doktora medycyny Stanisława Kunickiego (Przychodnia Przeciwgruźlicza, ul. Parkowa 1)

Źródła: Karolini T.: *Wspomnienie o dr St. Kunickim*. „Kalendarz Beskidzki” 1976, s. 182–183 ; *100 lat towarzystw lekarskich na Podbeskidziu*. Bielsko-Biała 1998, s. 121 ; *Szkice z dziejów Stronnictwa Demokratycznego na Podbeskidziu*. Warszawa 1986, s. 5 i in.

ul. Partyzantów

74. Pomnik Adama Mickiewicza

Źródła: *Adam Mickiewicz w Bielsku-Białej : uroczyste odsłonięcie pomnika*. „Kronika Beskidzka” 1961, nr 25, s. 1, 2 ; Oczo S.: *Słowo o Ryszardzie Sroczyńskim*. „Kalendarz Beskidzki” 1969, s. 115–116 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 111 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 106

75. Pomnik poległym za Polskę (forma „gorejącego torsu”)

Źródło: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 114

76. Pomnik upamiętniający miejsce, gdzie w latach 1902–1973 stał „Dom Polski” założony przez ks. Stanisława Stojalowskiego (ul. Partyzantów 44)

Źródła: Bubin S.: *Dom Polski od nowa*. „Dziennik Zachodni” 1997, nr 127, dod. „Dziennik Bielski”, nr 99, s. I, III ; Bubin S.: *Dom Polski od nowa*. „Dziennik Zachodni” 1997, nr 166, s. 5 ; Horowski S.: *Polsko-niemiecka wojna domowa : świńskie graffiti*. „Kronika Beskidzka” 1997, nr 4, s. 8 ; Horowski S.: *Sto lat temu na Blichu*. „Kronika Beskidzka” 2002, nr 14, s. 12 ; (hos): *Potyczka o Dom Polski : rocznica i wybory*. „Kronika Beskidzka” 2000, nr 27, s. 8 ; Karol F.: *Dom Polski w Bielsku*. „Podbeskidzie” 1984, z. 15/16, s. 74–77 ; Pietraszko K.: *Dom Polski : tryumf sprawiedliwości*. „Magazyn Ratuszowy” 1997, nr 16, s. 5 ; Polak J.: *Dom Polski w Bielsku 1902–1952*. Bielsko-Biała 2002 ; Polak J.: *Dzieło ks. Stojalowskiego : Spół-*

ka Ochrony i Pomocy Narodowej. „Kalendarz Beskidzki” 1991, s. 52–55 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 111 ; *Przewodnik po ziemi bielsko-bialskiej*. Bielsko-Biała 1968, s. 61 ; (sab): *Kto pamięta Dom Polski*. „Trybuna Śląska” 1992, nr 281, s. 5 ; Skrzypek F.: *Edward Jan Zajączek : 1901–1942 : kontynuator idei ks. Stanisława Stojałowskiego*. Warszawa 1993 ; Szpok F.: *Dom Polski w Bielsku*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1983, nr 3, s. 23–25 ; Zamorski J.: *Dom Polski w Bielsku*. Bielsko 1931, s. 3–16 ; Żurek B.: *Zapomniany Dom Polski*. „Gazeta Bielska” 1993, nr 10, s. 2

77. Tablica upamiętniająca Edwarda Zajączka, komendanta Związku Walki Zbrojnej w Bielsku

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 112 ; Skrzypek F.: *Edward Jan Zajączek : 1901–1942 : kontynuator idei ks. Stanisława Stojałowskiego*. Warszawa 1993

ul. Piastowska

78. Głaz z tablicą w miejscu kaźni 25 Polaków rozstrzelanych przez hitlerowców w listopadzie 1939 roku (ul. Piastowska 40)

Źródła: Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupantem hitlerowskim*. Katowice 1994, s. 280 ; Kantyka J.: *Upamiętnione miejsca walk o społeczne i narodowe wyzwolenie na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*. Katowice 1975, s. 115 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 81–82 ; *Przewodnik po upamiętnionych miejscach walk i męczeństwa : lata wojny 1939–1945*. Warszawa 1988, s. 69 ; *Przewodnik po ziemi bielsko-bialskiej*. Bielsko-Biała 1968, s. 66 ; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–41 ; Wisłocka-Trombska B.: *Kiedy przyjdą spalić twój dom*. „Kronika Beskidzka” 1979, nr 34, s. 8

ul. Piłsudskiego

79. Cmentarz ewangelicki założony w 1783 roku

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 126–127

ul. Pocztowa

80. Tablica upamiętniająca pracę miejskiego leśniczego Andrzeja Schuberta (skraj Cygańskiego Lasu)

Źródła: Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 224

ul. Pod Dębowcem

81. Cmentarz wojenny żołnierzy niemieckich

ul. Polna

82. Cmentarz katolicki założony w 1855 roku

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 175

ul. Rychlińskiego

83. Tablica upamiętniająca poległych funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej i Służby Bezpieczeństwa (Komenda Miejska Policji, ul. Rychlińskiego 17)

Źródła: Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupantem hitlerowskim*. Katowice 1994, s. 280–281

ul. Saperów

84. Cmentarz-pomnik Wojska Polskiego garnizonu bielskiego założony w 1921 roku (groby z lat 1921–1939, mogiły masowe żołnierzy poległych w 1939 i 1945 roku)

Źródła: Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupantem hitlerowskim*. Katowice 1994, s. 277–278 ; Kantyka J.: *Upamiętnione miejsca walk o społeczne i narodowe wyzwolenie na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*. Katowice 1975, s. 116, 118 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 83

85. Pomnik ku czci żołnierzy Armii Krajowej (cmentarz wojskowy)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 83

86. Pomnik upamiętniający zamordowanych jeńców wojennych w 1940 roku w Katyniu (cmentarz wojskowy)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 83 ; *Rodziny Katyńskie*. Gdynia 2001, s. 41–45

87. Tablica upamiętniająca żołnierzy 3. Pułku Strzelców Podhalańskich poległych w wojnie bolszewicko-polskiej (cmentarz wojskowy)

Źródła: Karta ewidencyjna miejsca pamięci na terenie gminy Bielsko-Biała (nr ewid. WKOPWiM 151/207 U) ; VOLT: *Pamięć o 3 Pułku Strzelców Podhalańskich*. „Trybuna Śląska” 2000, nr 189, dod. „Dzień na Podbeskidziu”, s. 5

ul. Sixta

88. Krzyż upamiętniający ofiary NKWD i Urzędu Bezpieczeństwa z lat 1945–1950 (ul. Sixta 30)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 78

ul. Słowackiego

89. Cmentarz ofiar epidemii cholery z lat 1830–1832 (zlikwidowany, Park im. Juliusza Słowackiego)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 79

90. Tablica upamiętniająca Państwowy Instytut Robót Ręcznych z Warszawy (hol, Zespół Szkół Elektronicznych, Elektrycznych i Mechanicznych, ul. Słowackiego 24)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 74

91. Tablica upamiętniająca pedagoga Wiktorię Kubisz (Bielskie Centrum Kultury, ul. Słowackiego 27)

Źródła: Andrzejewski J.: *Światła pamięci*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1993, nr 11, s. 3–4 ; Kozień L.: *Pani Wiktor*a. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1993, nr 12, s. 10–12 ; (part): *Kwiaty dla nieobecnej*. „Czas Krakowski” 1993, nr 283, s. 10 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 79 ; *Sylwetki twórców i popularyzatorów sztuki województwa bielskiego : informator biograficzny*. Bielsko-Biała 1987, s. 58–59 ; *Wiktor*a Kubisz. „Czas Krakowski” 1993, nr 209, s. 8 ; Witkowska U.: *Tyle pięknych lat...* „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1992, nr 12, s. 15–16

92. Tablica upamiętniająca pedagoga Władysława Przanowskiego, założyciela Państwowego Instytutu Robót Ręcznych (Zespół Szkół Elektronicznych, Elektrycznych i Mechanicznych, ul. Słowackiego 24)

ul. Sobieskiego

93. Cmentarz ewangelicki parafii ewangelicko-augsburskiej im. Jana Chrzciciela założony w XVIII wieku

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 67–68

94. Cmentarz katolicki parafii św. Stanisława założony ok. XII wieku

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 71

95. Krzyż przydrożny z XIX wieku upamiętniający miejsce po byłym cmentarzu ofiar dżumy z 1599 roku (budynek wejściowy do koszar, Szpital Pediatriczny, ul. Sobieskiego 83)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 65

96. Pomnik upamiętniający więźniów gestapo rozstrzelanych przez hitlerowców 16 stycznia 1945 roku (u zbiegu ulic: Sobieskiego i Pod Grodziskiem)

Źródła: Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupantem hitlerowskim*. Katowice 1994, s. 281 ; Kantyka J.: *Upamiętnione miejsca walk o społeczne i narodowe wyzwolenie na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*. Katowice 1975, s. 115 ; *Miejsca straceń ludności cywilnej województwa katowickiego (1939–1945)*. Oprac. A. Szefer. Katowice 1969, s. 45, 161 ; (net): *Na bakier z historią : coraz mniej mamy szacunku dla pomników i miejsc pamięci*. „Dziennik Zachodni” 2001, nr 227, dod. „W Bielsku-Białej”, nr 33, s. 2 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 67 ; *Przewodnik po upamiętnionych miejscach walk i męczeństwa : lata wojny 1939–1945*. Oprac. C. Czubryt-Borkowski, J. Michasiewicz. Warszawa 1988, s. 69

97. Tablica upamiętniająca doktora Janusza Korczaka, odsłonięta z okazji 100. rocznicy jego urodzin (fronton bloku Szpitala Pediatricznego, ul. Sobieskiego 83)

Źródła: Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 174

98. Tablica upamiętniająca 250. rocznicę zwycięstwa króla Jana III Sobieskiego pod Wiedniem (kościół p.w. Świętej Trójcy)

Źródła: *Bielsko-Biała : zarys rozwoju miasta i powiatu*. Oprac. H. Rechowicz. Katowice 1971, s. 244, 247 ; Kincel R.: *Odsiecz oczyma korespondentów*. „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1991, nr 37, s. 5 ; Konopka M.: *Jan III Sobieski na Śląsku w drodze pod Wiedeń*. Katowice 1983, s. 33–40 ; Król J.: *Rocznica wiedeńskiego zwycięstwa: Sukces polskiego oręża ; Dzwony były na alarm ; Pamięć sukcesu*. „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1983, nr 35, s. 4 ; nr 36, s. 4 ; nr 37, s. 4 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 62–63 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 144 ; *Przemarsz wojsk Sobieskiego przez Śląsk*. „Kalendarz Beskidzki” 1962, s. 161

99. Tablica upamiętniająca gen. Mieczysława Borutę-Spiechowicza (kościół p.w. Świętej Trójcy)

Źródła: Kosk H.: *Generalicja Polska : popularny słownik biograficzny*. T. 2. Pruszków 2001, s. 179–180 ; Mierzwiński Z.: *Generałowie II Rzeczypospolitej*. Warszawa 1990, s. 53–58 ; Pinkwart M., Zdebski J.: *Nowy cmentarz w Zakopanem*. Warszawa–Kraków 1988, s. 29–30 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 63 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*.

Bielsko-Biała 1991, s. 179 ; Sanak I.: *Żołnierska droga gen. Boruty-Spiechowicza*. „Kalendarz Beskidzki” 1993, s. 64–66 ; Stawecki P.: *Oficerowie dyplomowani wojska Drugiej Rzeczypospolitej*. Wrocław–Warszawa–Kraków 1997, s. 138 ; Stawecki P.: *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*. Warszawa 1994, s. 314–315 ; *Z rodzinnego albumu*. „Kronika Beskidzka” 1985, nr 44, s. 2

100. Tablica upamiętniająca poległych i pomordowanych w 1939 roku żołnierzy 21. Dywizji Piechoty Górskiej i jej dowódcę gen. Józefa Kustronia (kościół p.w. Świętej Trójcy)

Źródła: Moś W.B.: *Strzelcy Podhalańscy 1918–1939*. Kraków 1989, s. 97–133 ; Moś W.B.: *Z dziejów polskich formacji wojskowych na Podbeskidziu*. „Kalendarz Beskidzki” 1971, s. 83–87

101. Tablica upamiętniająca represjonowanych Sybiraków, Powstańców Warszawskich, Żołnierzy-Górników, którzy zginęli w kopalniach węgla kamiennego i kamieniołomach w okresie stalinowskim (kościół p.w. Świętej Trójcy)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 63

102. Tablica w hołdzie zmarłym i zamęczonym w łagrach Sybiru, obozach jenieckich, bezkresnych stepach azjatyckich (kościół p.w. Świętej Trójcy)

Źródła: Hermach E.: *Przyczynek do działalności Związku Sybiraków w okresie międzywojennym na terenie Bielska-Białej*. „Zesłaniec” 1998, nr 3, s. 44–45

ul. Stalowa

103. Krzyż przydrożny upamiętniający walkę stoczoną ze Szwedami 8 marca 1656 roku (granice miasta)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 170

ul. Startowa

104. Tablica upamiętniająca harcerzy z Mikuszowic zamordowanych w czasie II wojny światowej (harcówka Związku Harcerstwa Polskiego)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 153

ul. Stojałowskiego

105. Tablica upamiętniająca działalność księdza Stanisława Stojałowskiego w latach 1879–1910 (róg ul. Stojałowskiego i ul. Wyzwolenia)

Źródła: zob. poz. 9

106. Tablica upamiętniająca ofiary terroru stalinowskiego

Źródła: Niedźwiedz W.: „*Król Podbeskidzia*”. „*Dziennik Zachodni*” 1996, nr 225, s. 14

ul. Storczyków

107. Tablica upamiętniająca pierwszą polską szkołę w Jaworzu Średnim (upamiętnienie znajduje się obecnie w granicach administracyjnych Bielska-Białej)

Źródła: Niesyt R.: *TSL w obronie polskości Jaworza*. „*Kalendarz Beskidzki*” 1986, s. 155–159

ul. Szeroka

108. Cmentarz ewangelicki założony w XIX wieku z mauzoleum rodziny Zipserów

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 117

ul. Świętego Jana Chrzciciela

109. Cmentarz katolicki parafii św. Jana Chrzciciela

110. Pomnik św. Jana Chrzciciela (Komorowice, plac przed kościołem p.w. św. Jana Chrzciciela)

Źródła: Oczko S.: *Słowo o Ryszardzie Sroczyńskim*. „*Kalendarz Beskidzki*” 1969, s. 116

111. Pomnik upamiętniający poległych w latach 1939–1945 (Komorowice, kościół p.w. św. Jana Chrzciciela)

Źródła: Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupantem hitlerowskim*. Katowice 1994, s. 282

ul. Traugutta

112. Tablica upamiętniająca poległych w walkach żołnierzy 6. Pomorskiej Dywizji Piechoty (kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 40

113. Tablica upamiętniająca zaginionych, zamordowanych i zmarłych więźniów politycznych okresu stalinizmu 1939–1956 (kościół p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 40

ul. 3 Maja

114. Pomnik syrenki warszawskiej ufundowany przez Społeczny Komitet Odbudowy Stolicy w podzięce za wkład Bielska-Białej w odbudowę stolicy (obok budynku Naczelnej Organizacji Technicznej)

Źródła: Oczko S.: *Słowo o Ryszardzie Sroczyńskim*. „Kalendarz Beskidzki” 1969, s. 116 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 41

115. Tablica upamiętniająca gen. Józefa Kustronia, dowódcę 21. Dywizji Piechoty Górskiej, umieszczona na budynku, w którym mieszkał do 1939 roku (ul. 3 Maja 27)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 40

116. Tablica upamiętniająca inżyniera budownictwa Tadeusza Heczko, działacza Naczelnej Organizacji Technicznej, odsłonięta z okazji 90. rocznicy urodzin (ul. 3 Maja 10)

Źródła: *Heczko Tadeusz*. „Kronika Beskidzka” 1973, nr 5, s. 2

ul. Warszawska

117. Obelisk upamiętniający miejsce mordy przez gestapo Polaków z Czechowic, Dziedzic i Bielska dnia 13 listopada 1939 roku (Kornowa Kępa)

Źródła: Kantyka J.: *Na beskidzkich szlakach : z dziejów walk z okupantem hitlerowskim*. Katowice 1994, s. 276–277 ; Kantyka J.: *Upamiętnione miejsca walk o społeczne i narodowe wyzwolenie na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*. Katowice 1975, s. 116 ; *Miejsca straceń ludności cywilnej województwa katowickiego (1939–1945)*. Oprac. A. Szefer. Katowice 1969, s. 45, 161 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 141 ; *Przewodnik po upamiętnionych miejscach*

walk i męczeństwa : lata wojny 1939–1945. Oprac. C. Czubyryt-Borkowski, J. Michasiewicz. Warszawa 1988, s. 69 ; *Przewodnik po ziemi bielsko-bialskiej*. Bielsko-Biała 1968, s. 65–66 ; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–41

ul. Willowa

118. Pomnik poświęcony pamięci poległych 27 czerwca 1971 roku w akcji ratunkowej w czasie pożaru Rafinerii Nafty w Czechowicach-Dziedzicach (teren Jednostki Wojskowej Obrony Terytorium Kraju)

Źródła: Borkowski Z.: *Raport z Czechowic*. Warszawa 1972, s. 8–44 ; Kobiela A.: *W hołdzie bohaterom obrońcom Rafinerii Nafty*. „Kalendarz Beskidzki” 1972, s. 38–44

ul. Wyspiańskiego

119. Tablica upamiętniająca lekarza dra Edmunda Wojtyłę, brata papieża Jana Pawła II (Szpital, wschodnia ściana pawilonu zakaźnego, ul. Wyspiańskiego 21)

Źródła: Chałupska A.: *Pamięć o starszym bracie papieża : Edmund Wojtyła był jednym z niewielu Polaków pracujących w szpitalu*. „Dziennik Zachodni” 2004, nr 25, s. 9 ; Czyżewski M.: *Brat naszego papieża*. „Gazeta Wyborcza” 2005, nr 88, dod. „Bielsko-Biała”, s. 1 ; Czyżewski M.: *Wojtyła aktor i lekarz : powstaje film o bracie Jana Pawła II*. „Gazeta Wyborcza” 2005, nr 105, dod. „Bielsko-Biała”, s. 3 ; Furtak E.: *Odnaleziona miłość Edmunda Wojtyły*. „Gazeta Wyborcza” 2005, nr 175, dod. „Bielsko-Biała”, s. 8 ; (imk): *Brat papieża*. „Dziennik Zachodni” 1995, nr 90, s. 20 ; (jak): *Zakorzeniona potrzeba służenia ludziom*. „Dziennik Zachodni” 1995, nr 94, s. 5 ; Jęzak F.: *Wspomnienia pośmiertne sprzed 52 lat*. „Kalendarz Beskidzki” 1985, s. 83–84 ; Kowalewski S.: *Edmund Antoni Wojtyła*. „Gazeta Wyborcza” 2002, nr 281, dod. „Bielsko-Biała”, s. 10 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 73 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 158 ; *Wielka Encyklopedia Jana Pawła II*. T. 34. Kraków 2005, s. 42–43

120. Tablica upamiętniająca lekarza Władysława Cieślę (Szpital, lico ściany III pawilonu, ul. Wyspiańskiego 21)

Źródła: Bonczek A.: *Dr Władysław Cieśla – znany lekarz i działacz*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 195–196 ; (key): *W służbie lekarskiego powołania*. „Kronika Beskidzka” 1967, nr 14, s. 5 ; Kossowski O.: *Zasłużeni lekarze bielscy*. „Kalendarz Beskidzki” 1988, s. 153–156 ; *100 lat towarzystw lekarskich na Podbeskidziu*. Bielsko-Biała 1998, s. 113

ul. Wyzwolenia

121. Cmentarz katolicki założony w XIX wieku

122. Obelisk poświęcony żołnierzom Armii Czerwonej, poległym w walce o wyzwolenie Hałcnowa w 1945 roku (Hałcnów, cmentarz)

123. Obelisk upamiętniający lokalizację cmentarza żydowskiego istniejącego w latach 1849–1966 (ul. Wyzwolenia 59)

Źródła: Bubin S.: *Macewa pamięci : kirkut w Białej barbarzyńsko zniszczono 30 lat temu*. „Dziennik Zachodni” 1996, nr 254, s. 5 ; Legendź M.: *Kadisz dla fioletków*. „Gazeta Prowincjonalna” 1990, nr 39, s. 7 ; (part): *Miasto na grobach*. „Trybuna Śląska” 1995, nr 112, s. 10 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 127 ; Proszyk J.: *Cmentarz Żydowski w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2002, s. 119–134 ; *Żydzi w Bielsku, Białej i okolicy*. Red. J. Polak, J. Spyra. Bielsko-Biała 1996, s. 140–146 ; (wag): *Zakład na cmentarzu*. „Trybuna Śląska” 1996, nr 295, s. 11

124. Popiersie lekarza Maksymiliana Rutkowskiego, poprzedniego patrona szpitala (Beskidzkie Centrum Onkologii im. Jana Pawła II, ul. Wyzwolenia 18)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 127 ; *Sylwetki chirurgów polskich*. Red. J. Bogusz, W. Rudowski. Wrocław [i in.] 1982, s. 182–183

125. Tablica upamiętniająca kierownika szkoły w Hałcnowie Józefa Braka, zamęczonego w obozie koncentracyjnym w Mauthausen (Hałcnów, Przedszkole Miejskie, ul. Wyzwolenia 319)

Źródła: *Miejsca straceń ludności cywilnej województwa katowickiego (1939–1945)*. Oprac. A. Szefer. Katowice 1969, s. 163 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 129

126. Tablica upamiętniająca lekarza Zygmunta Drobniewicza (Beskidzkie Centrum Onkologii im. Jana Pawła II, południowa ściana holu wejściowego, ul. Wyzwolenia 18)

Źródła: Kossowski O.: *Zasłużeni lekarze bielscy*. „Kalendarz Beskidzki” 1988, s. 153–156 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 127 ; *100 lat towarzysztw lekarskich na Podbeskidziu*. Bielsko-Biała 1998, s. 114 ; *Sylwetki chirurgów polskich*. Red. J. Bogusz, W. Rudowski. Wrocław [i in.] 1982, s. 44–45

127. Tablica upamiętniająca 100. rocznicę urodzin Emila Zegadłowicza, umieszczona na budynku, w którym się urodził (ul. Wyzwolenia 33)

Źródła: Horowski S.: *Tajemnicza depesza : poeci, góra i diabeł*. „Kronika Beskidzka” 2004, nr 31, s. 12

ul. Wzgórze

128. Tablica upamiętniająca dyrektora Muzeum Okręgowego Stanisława Oczkę, plastyka, pedagoga (Zamek Sułkowskich, ul. Wzgórze 16)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 46

ul. Zapłocie Duże

129. Tablica upamiętniająca fundatorów Szkoły Podstawowej nr 31 (ul. Zapłocie Duże 1)

ul. Zapory

130. Tablica upamiętniająca żołnierzy radzieckich i partyzanta polskiego rozstrzelanych w 1945 roku (umieszczona na kamiennym murze w miejscu, gdzie zginęli)

Źródła: Horowski S.: *Bitwa o Bielsko : Armia Czerwona kontra Wehrmacht*. „Kronika Beskidzka” 1990, nr 7, s. 12 ; (jak): *Rozstrzelani w lesie*. „Dziennik Zachodni” 2001, nr 243, s. 8 ; *Miejsca straceń ludności cywilnej województwa katowickiego (1939–1945)*. Oprac. A. Szefer. Katowice 1969, s. 48 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 161

ul. Złoty Potok

131. Cmentarz katolicki założony w XIX wieku

132. Tablica upamiętniająca kierownika szkoły Gustawa Klaję, zamordowanego w hitlerowskim obozie koncentracyjnym w Mathausen-Gusen (Szkoła Podstawowa nr 26, ul. Złoty Potok 7)

Źródła: Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 360 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała Straconka*. Bielsko-Biała 1994, s. 183–185, 404, 421, 425

ul. Żeromskiego

133. Pomnik Jana Pawła II

Źródła: Furtak E.: *Kardynał odsłonił pomnik Jana Pawła II*. „Gazeta Wyborcza” 2006, nr 242, dod. „Bielsko-Biała”, s. 1 ; Kachel J.: *Powrót papieża*. „W Bielsku-Białej” 2006, nr 22, s. 1, 4 ; (net): *Dzień papieski : centralnym punktem*

obchodów będzie odsłonięcie pomnika Jana Pawła II. „Dziennik Zachodni” 2006, nr 240, dod. „Bielsko-Biała”, nr 41, s. 7

Błonia

134. Kamień Jana, czyli stół ołtarzowy z napisem 1817 – na pamiątkę 300-lecia reformacji i tajnych nabożeństw ewangelickich w latach kontr-reformacji 1654–1709 (Cygański Las, przy ścieżce wiodącej do amfiteatru)

Źródła: Horowski S.: *Tajne nabożeństwa : luteranie w opresji*. „Kronika Beskidzka” 2003, nr 11, s. 14 ; Jęzak F.: *Tajemniczy kamienny stół*. „Kalendarz Beskidzki” 1993, s. 106–109 ; Kenig P.: *Zarys dziejów luteranizmu w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 14–17 ; Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 154

Lasek Dębina

135. Miejsce potajemnych rozstrzeliwań polskich patriotów z rejonu Bielska-Białej i Czechowic-Dziedzic w latach 1940–1941

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 141–142

Pod Dębowcem

136. Krzyż drewniany z 1937 roku (polana koło schroniska pod Dębowcem)

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 148

Przetęcz Przegibek

137. Głaz z krzyżem upamiętniający żołnierzy Armii Krajowej

Źródła: Polak J.: *Przewodnik po Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2000, s. 175

Wzgórze „Trzy Lipki”

138. Krzyż upamiętniający obchody milenijne oraz jako wotum dziękczynne z okazji dziesięciolecia istnienia diecezji bielsko-żywieckiej

Źródła: Czyżewski M.: *Gigant na językach*. „Gazeta Wyborcza” 2002, nr 74, dod. „Bielsko-Biała”, s. 1 ; dk: *Milenijny Krzyż*. „Magazyn Ratuszowy” 2002, nr 9, s. 2 ; (hos): *Starobielskie Trzy Lipki : drzewa, krzyże i wojacy*. „Kronika Beskidzka” 2002, nr 29, s. 12 ; Kasprzykowski A.: *Krzyż Trzeciego Tysiąclecia*. „Bielsko-Żywiecki Gość Niedzielny” 2001, nr 42, s. 16 ; Wojtasiński K.: *Krzyż – gigant nad Bielskiem*. „Poznaj Swój Kraj” 2002, nr 8, s. 30

II. Miejsca pamięci – indywidualne

139. **Adamczyk Maria** (1912–1994) – grób oficera Armii Krajowej (cmentarz parafialny, po prawej stronie głównej alei, Straconka, ul. Złoty Potok)

Źródła: Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 271 i in. ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała Straconka*. Bielsko-Biała 1994, s. 174–176, 291, 402

140. **Adamczyk Władysław** (1894–1979) – grób legionisty, walczącego w I i II wojnie światowej (cmentarz parafialny, po prawej stronie głównej alei, Straconka, ul. Złoty Potok)

Źródła: zob. poz. 139

141. **Bak Józef** (1903–1974) – grób lotnika, duszpasterza wojskowego w czasie II wojny światowej (cmentarz katolicki, północna ściana muru – II/D/17, ul. Cmentarna)

Źródła: Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 66–67

142. **Bastgen Lucjan** (1882–1972) – grób legionisty, piątego prezydenta Białej (cmentarz katolicki, stara część – I/8/138, ul. Cmentarna)

Źródła: *Bielsko-Biała w zwierciadle czasu : wspomnienia mieszkańców z lat 1900–1945*. Oprac. J. Polak. Bielsko-Biała 2002, s. 55–86 ; Jezak F.: *Burmistrzowie i komisarze miasta Białej (1918–1939)*. „Kalendarz Beskidzki” 1991, s. 43–44 ; *Kronika Śląska Cieszyńskiego i powiatów Biała i Żywiec*. Cieszyn 1932, s. 227–228 ; Okuljar Z.: *Lucjana ostatni polonez*. „Kalendarz Beskidzki” 1977, s. 161–166 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 70–71 ; Rosner E.: *Przejawy życia literackiego w Bielsku-Białej (w latach 1918–1939)*. „Kalendarz Beskidzki” 1987, s. 105–110 ; *Szkice z dziejów Stronnictwa Demokratycznego na Podbeskidziu*. Warszawa 1986, s. 128 i in.

143. **Bokun Apolinary Zygmunt** (1913–1985) – grób majora, bohatera walk pod Monte Cassino (cmentarz katolicki, nowa część – X/1/19, ul. Cmentarna)

Źródła: Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 78–79

144. **Bularz Antoni** (1917–1995) – grób partyzanta (cmentarz komunalny, sektor C, kwatera 5, Kamienica, ul. Karpacka)

145. **Ciekański-Sikorski Tadeusz Zenon** (1915–1981) – grób żołnierza Armii Krajowej (cmentarz ewangelicki, na lewo od wejścia głównego, ul. Listopadowa)

Źródła: Tucholski J.: *Cichociemni*. Warszawa 1985, s. 81, 88, 176, 215, 406

146. **Demiro-Saulski Edward** (1899–1958) – grób oficera Wojska Polskiego, uczestnika I i II wojny światowej (cmentarz katolicki – I/12/219, ul. Cmentarna)

Źródła: *Działalność turystyczna PTTK w regionie bielsko-bialskim*. Warszawa 1977, s. 49 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 86–88

147. **Drewniak Janina** (?–1945) – grób działaczki Związku Walki Młodych (cmentarz katolicki – B IV/2855, ul. Grunwaldzka 28)

Źródła: Kantyka J.: *Upamiętnione miejsca walk o społeczne i narodowe wyzwolenie na Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*. Katowice 1975, s. 118 ; *Pamiętany Cię Janko*. „Kronika Beskidzka” 1963, nr 29, s. 5 ; Skarbowski J.: *Pomniki*. „Kalendarz Beskidzki” 1973, s. 35–41 ; Szpok F.: *Młodzież Podbeskidzia w walce o Polskę Ludową*. „Kalendarz Beskidzki” 1971, s. 61–62

148. **Faryniak Antoni** (1870–1958) – grób działacza, który w 1939 roku uratował sporą część biblioteki w Białej (cmentarz katolicki, II zachodnia kwatera – VIII/12/357, ul. Cmentarna)

Źródła: *Antoni Faryniak*. „Kalendarz Beskidzki” 1961, s. 12–13 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 92–93 ; Szpok F.: *Trudna droga Antoniego Faryniaka*. „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1981, nr 7, s. 23–24

149. **Firganek Alojzy** (1914–1975) – grób partyzanta (cmentarz katolicki – sektor A2/196, ul. Grunwaldzka 28)

Źródła: *Bielsko-Biała : zarys rozwoju miasta i powiatu*. Oprac. H. Rechowicz. Katowice 1971, s. 244, 247

150. **Fox Franciszek** (1886–1940) – tablica na grobie rodzinnym upamiętniająca zamordowanego w obozie w Mauthausen kierownika szkoły (cmentarz katolicki, Mikuszowice Krakowskie, ul. Cyprysowa 26)

Źródła: Szpok F.: *Akcja A-B oznaczala zagładę*. „Kalendarz Beskidzki” 1981, s. 75–78

151. **Ganszer Stefan** (1899–1943) – tablica na grobie rodzinnym upamiętniająca, właściciela apteki „Pod Białym Orłem”, zamordowanego w KL Auschwitz (cmentarz katolicki, stara część, po lewej stronie głównej alei – IC/32, ul. Cmentarna)

Źródła: (hos): *Apteka pod Białym Orłem : farmaceuta i historyk*. „Kronika Beskidzka” 1998, nr 24, s. 8 ; Oczko Ś.: *Życiorys obywatela*. „Kalendarz Beskidzki” 1960, s. 141–142 ; Pająk I.: *Mieszkańcy Śląska, Podbeskidzia, Zagłębia Dąbrowskiego w KL Auschwitz*. T. 1. Katowice 1998, s. 302 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 98 ; Polak J., Tomiczek M.: *Bielsko-Biała w starej fotografii*. Bielsko-Biała 1991, s. 265

152. **Góra Stefan** (?–1916) – mogiła legionisty (cmentarz parafialny, Stare Bielsko, ul. Sobieskiego)

153. **Haas Antoni** (1896–1992) – grób oficera Wojska Polskiego, obrońcy Lwowa (cmentarz katolicki, nowa część – I/B/12, ul. Cmentarna)

Źródła: Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 102–103

154. **Handzlik Franciszek** (1894–1974) – grób legionisty, uczestnika walk I i II wojny światowej (cmentarz katolicki, nowa część – IV/15/429, ul. Cmentarna)

Źródła: Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 104

155. **Heike Józef** (1844–1916) – grób uczestnika powstania styczniowego 1863 roku (cmentarz katolicki – VII/6/166, ul. Cmentarna)

Źródła: Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 105

156. **Horodyński Roman** (1923–1948) – tablica nagrobna upamiętniająca żołnierza Armii Krajowej (cmentarz katolicki – VI/13/354, ul. Cmentarna)

Źródła: Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 230

157. **Klaja Gustaw** (1889–1940) – tablica na grobie rodzinnym upamiętniająca kierownika szkoły w Straconce, zamordowanego w obozie Mauthausen-Gusen (cmentarz parafialny, główna aleja, Straconka, ul. Złoty Potok)

158. **Kołodziej Julian** (1897–1940) – tablica na grobie rodzinnym upamiętniająca oficera, jeńca wojennego zamordowanego przez NKWD w Katyniu (cmentarz katolicki, nowa część – IIA/21, Biała, ul. Cmentarna)

Źródła: *Katyni* : *Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*. Warszawa 2000, s. 277 ; *Lista katyńska*. Oprac. A. Moszyński. Warszawa 1989, s. 91 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 233–234 ; Polak J.: *Ofiary Katynia z Bielska-Białej*. „Gazeta Prowincjonalna” 1990, nr 31, s. 1, 7

159. **Korytyński Antoni** (1894–1980) – grób oficera Wojska Polskiego, uczestnika I i II wojny światowej (cmentarz katolicki – VII/6/166, ul. Cmentarna)

Źródła: Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 121–122

160. **Linert Matylda** (1917–1996) – grób pedagoga, zasłużonej działaczki ruchu oporu (cmentarz parafialny, północna aleja, po prawej stronie, Komorowice, ul. św. Jana Chrzyciela)

Źródła: Linert A.: *Matylda Linert*. „Bielsko-Bialskie Studia Muzealne” 1997, [t.] 3, s. 319–325

161. **Machauf Marceli** (1905–1939) – tablica nagrobna upamiętniająca oficera Wojska Polskiego, poległego w 1939 roku (Cmentarz Żydowski, dolna część, po prawej stronie głównej alei – 236, Aleksandrowice, ul. Cieszyńska 92)

Źródła: Prosyk J.: *Cmentarz Żydowski w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 2002, s. 78

162. **Matusiak Klemens** (1881–1969) – grób nauczyciela, powstańca śląskiego, kapitana Wojska Polskiego (cmentarz katolicki – sektor A1/M/26, ul. Grunwaldzka)

Źródła: G.Ż.: *Klemens Matusiak*. „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1995, nr 43, s. 7 ; Golec J., Bojda S.: *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*. T. I. Cieszyn 1993, s. 189–190 ; Hałatek A.: *Wspomnienie o Klemensie Matusiaku*. „Kalendarz Beskidzki” 1972, s. 164–166 ; Krzyszczyński J.: *Nauczyciele szkoły powszechnej w Jaworzcu Dolnym w okresie Drugiej Rzeczypospolitej*. Jaworze 1993, s. 7 ; Kuś J.: *Szkice z dziejów kościelnych Bielska-Białej*. Kraków 1984, s. 169 i in. ; Lorenz F.: *Pedagog, żołnierz, strażak*. „Kronika Beskidzka” 1990, nr 2, s. 7 ; Matusiak K.: *Szkołnictwo*

polskie na terenie miasta i powiatu Bielsko w latach międzywojennych : szkice i wspomnienia. Katowice 1969 ; Nowak A.: *Miłość zaczyna się w domu – wspomnienie o Klemensie Matusiaku.* „Almanach Kęcki” 2000, s. 99–102 ; *Polski słownik biograficzny.* T. 20/1. Wrocław [i in.] 1975, s. 214–215 ; Szpok F.: *Klemens Matusiak : żarliwy społecznik.* „Kalendarz Beskidzki” 1991, s. 123–125 ; Szpok F.: *100 rocznica urodzin Klemensa Matusiaka.* „Informator Kulturalny Województwa Bielskiego” 1981, nr 11, s. 20–22 ; *Śląski słownik biograficzny.* Pod red. J. Kantyki, W. Zielińskiego. T. III. Katowice 1981, s. 215–218 ; *Wspomnienia cieszyńiaków.* Oprac. L. Brożek. Warszawa 1964, s. 230–242

163. Merta Józef (1908–1974) – grób pedagoga, harcerza, uczestnika kampanii wrześniowej 1939 roku (cmentarz katolicki, ul. Cmentarna)

Źródła: *Działalność turystyczna PTTK w regionie bielsko-bialskim.* Warszawa 1977, s. 26–27 i in. ; Midowicz W.: *O Zasolskich Górach.* „Karta Groni” 1984, nr 12, s. 81 ; Stawowy K.: *Józef Merta.* „Kalendarz Beskidzki” 1975, s. 118 ; Stawowy K.: *Złoty jubileusz zorganizowanej turystyki w regionie bielskim.* „Kalendarz Beskidzki” 1976, s. 81–82 ; Studnicki G.: *Pierwsza wśród równych : dzieje Gimnazjum i Liceum w Wadowicach.* Wadowice 1991, s. 76

164. Mikula Władysław (1904–1986) – grób nauczyciela, kierownika biblioteki pedagogicznej, więźnia hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Mauthausen (cmentarz parafialny, przy północnej alei, po prawej stronie, Komorowice)

Źródła: *Bielsko-Biała : zarys rozwoju miasta i powiatu.* Oprac. H. Rechowicz. Katowice 1971, s. 236, 536

165. Oczko Stanisław (1913–1975) – grób żołnierza Armii Krajowej, działacza kultury, historyka sztuki (cmentarz katolicki, stara część – IV/16/326, ul. Cmentarna)

Źródła: Aleksandrowicz M.: *Muzeum w Bielsku-Białej w latach 1945–1997 : (zarys historyczny).* „Bielsko-Bialskie Studia Muzealne” 1997, [t.], 3, s. 43–60 ; *Bielsko-Biała : zarys rozwoju miasta i powiatu.* Oprac. H. Rechowicz. Katowice 1971, s. 556–557 i in. ; *Człowiek wielkich zasług.* „Kalendarz Beskidzki” 1984, s. 193–194 ; *25 lat ZPAP w Bielsku-Białej.* Bielsko-Biała 1970 ; *Działalność turystyczna PTTK w regionie bielsko-bialskim.* Warszawa 1977, s. 49, 51, 54 ; Koim M.: *Plastyczny początek.* „Kalendarz Beskidzki” 1998, s. 66–70 ; ks. *Stanisław Oczko : jego pamięci.* „Magazyn Ratuszowy” 1997, nr 23, s. 9 ; Peterek M.: *Przypomnienie muzealnika.* „Kalendarz Beskidzki” 1998, s. 142–144 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych.* Bielsko-Biała 1999, s. 158–160 ; *Szkice z dziejów Stronnictwa Demokratycznego na Podbeskidziu.* Warszawa 1986, s. 171–173 ; (wag): *Tablica dla muzeologa.* „Trybuna Śląska” 1997, nr 263, s. 5

166. **Pacut Stanisław** (1915–1943) – tablica nagrobna upamiętniająca harcerza, żołnierza Armii Krajowej, więźnia KL Auschwitz (cmentarz katolicki, nowa część, początek głównej alei – VI/1/34, ul. Cmentarna)

Źródła: Hojnacki B.: *Udział bielskich harcerzy w wojnie obronnej kraju w 1939 roku – szkic historyczny*. „Podbeskidzie” 1983, z. 1/2, s. 53–56 ; Klistala J.: *Harcerstwo w miastach i powiatach Bielska i Białej w latach 1925–1949 : relacje, wspomnienia, zyciorysy*. Bielsko-Biała 2005, s. 181–182 ; Niekrasz J.: *Z dziejów AK na Śląsku*. Warszawa 1985, s. 118 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 165–166 ; Polanowski S., Szpała R.: *Lilijka i kraty*. Bielsko-Biała 1980, s. 25 ; Starczewski M.: *Inspektorat bielski AK*. „Bielsko-Bialskie Studia Muzealne” 1993 [t.] 1, s. 234

167. **Romaszkan Roman** (1910–1956) – grób porucznika Wojska Polskiego i Armii Krajowej, cichociemny (cmentarz katolicki, stara część – IV/4/80, ul. Cmentarna)

Źródła: *Polski słownik biograficzny*. T. 31/4. Wrocław [i in.] 1989, s. 619–620 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 177–178 ; Tucholski J.: *Cichociemni*. Warszawa 1985, s. 61

168. **Tatuliński Wiktor Michał** (1913–1995) – grób prawnika, majora Wojska Polskiego, żołnierza Armii Krajowej (cmentarz katolicki, stara część, po prawej stronie – IV/25/518b, ul. Cmentarna)

Źródła: Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 204–205

169. **Wójcik-Mirski Mieczysław** (1912–1991) – grób majora Wojska Polskiego, dowódcy III baonu 12. Pułku Piechoty Armii Krajowej Ziemi Wadowickiej (cmentarz katolicki, nowa część – X/3/76, ul. Cmentarna)

Źródła: Bandoła D.: *Z AK-owskim „balastem”*. „Kronika Beskidzka” 1990, nr 17, s. 1, 6 ; Hojnacki B.: *Blaski i cienie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Warszawa 2002, s. 99–102 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 217–219

170. **Zipper Jan** (1911–1925) – grób pedagoga, artysty malarza, uczestnika kampanii wrześniowej 1939 roku i Powstania Warszawskiego (cmentarz katolicki, nowa część – VI/10/254a, ul. Cmentarna)

Źródła: Bieniek I.: *Artysta, pedagog i społecznik*. „Kalendarz Beskidzki” 1977, s. 135–137 ; *25 lat ZPAP w Bielsku-Białej*. Bielsko-Biała 1970 ; *Grupa Beskid*. Biel-

sko-Biała 1979, s. 25 ; Polak J.: *Cmentarz rzymskokatolicki w Białej : księga zasłużonych*. Bielsko-Biała 1999, s. 225–226 ; *Szkice z dziejów Stronnictwa Demokratycznego na Podbeskidziu*. Warszawa 1986, s. 171

INDEKS ALFABETYCZNY

- A.K. 64, 70
aha 8
(ak) 43
(APO) 39
Adam Bunsch 1896–1969 66
Adam Mickiewicz w Bielsku-Białej 74
Aleksandrowicz Maria 165
Andrzejewski Jakub 91
Antoni Faryniak 148
- (bus) 10, 48, 70
Bandola Dariusz 169
Bartnicka Maria oprac. 48
Baselides Aleksy 63
Bielska katedra 10
Bielsko-Biała 8, 10, 38, 98, 149, 164–5
Bielsko-Biała w zwiercadle czasu 142
Bieniek Ingeborga 170
Bochenek Wiesław 13
Boguniowski Józef Waclaw 56–57
Bogusz Józef red. 124, 126
Bojda Stefania 10, 47, 66, 162
Bonczek Anzelm 120
Borkowski Zenon 118
Borowiec Jerzy red. 10
Brozek Ludwik oprac. 162
Bubin Stanisław 3, 68, 76, 123
Bujarek Teresa zob. Dudek-Bujarek
Teresa
Buś Andrzej 8
- Chałupska Anna 119
Chmielewski Jan red. 10
Chojecka Ewa 68
Czachowska Jadwiga red. 66
Czaja Władysław 13, 38
*Czasy konfederacji barskiej na ziemi
bielskiej* 8
Człowiek wielkich zasług 165
Czubryt-Borkowski Czesław oprac.
64–65, 96, 117
Czyżewski Marcin 119, 138
- dk 138
Dobrowolski Tadeusz 66
- Drost Jacek 37
Dudek-Bujarek Teresa 54, 66
25 pięć lat ZPAP w Bielsku-Białej 165,
170
Dynarowski Henryk Wojciech 63
*Działalność turystyczna PTTK w
regionie bielsko-bialskim* 146, 163,
165
Dziedzictwo 3
- Furtak Ewa 119, 133
- G.Ż. 162
Golec Józef 10, 47, 66, 162
Grupa Beskid 170
- (hos) 37, 43, 52, 64, 76, 138, 151
Halatek Antoni 47, 63, 162
Hezko Tadeusz 116
Heller Michał 6, 38
Hermach Edward 102
*Historia Liceum Ogólnokształcącego
im. Adama Asnyka w Bielsku-Białej
od powstania do chwili obecnej
1908–1978* 70
Hojnacki Bogusław 6, 38, 64–65, 166,
169
Horowski Sławomir 1, 6, 8–9, 35, 47,
52, 65, 76, 105, 127, 130, 134
Hortyński Stanisław 8
Huczek Ludwik 8, 52
- (imk) 119
IWA 10
- (jak) 119, 130
Janik Jan 10
Janke Zygmunt zob. Walter-Janke
Zygmunt
Janoszek Ewa 54
*Jednodniówka 3. Pułku Strzelców
Podhalańskich wydana z okazji
wrocławia chorągwi przez Pana
Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
dr. Ignacego Mościckiego* 52

- Jellenta Stefan 52
 Jęzak Franciszek 119, 134, 142
 Józefowicz Henryk 35
- (k) 7
 K.S. 48
 (key) 120
 (ks) 165
 Kachel Jacek 54, 133
 Kantyka Jan 26, 52, 64–65, 78, 83–84,
 96, 111, 117, 147 ; red. 66, 162
 Kapala Zbigniew 66
 Karol Franciszek 76
 Karolini Tadeusz 73
*Karta ewidencyjna miejsca pamięci na
 terenie gminy Bielsko-Biała 87*
 Kasprzykowski Artur 3, 7, 138
*Katedra św. Mikołaja, Kościół św.
 Stanisława Biskupa w Bielsku-Białej*
 11
Katyń 158
 Kenig Piotr 2, 134
 Kincel Ryszard 8, 98
 Klepczyńska Iwona zob. Marczyk-
 -Klepczyńska Iwona
 Klistala Jerzy 166
 Kliś Józef 52
 Kobiela Antoni 118
 Koim Marian 165
 Konieczkowski Roman 34
 Konopka Maria 98
 Kosk Henryk 52, 99
 Kossowski Olgierd 23, 120, 126
 Kowalewski Sławomir 119
 Kozień Lucyna 91
 Kozłowski Jerzy 6
 Krawczyk Marian 15
*Kronika Śląska Cieszyńskiego i
 powiatów Biała i Żywiec 142*
 Król Jan 98
 Krywult Władysław 63
 Krzemiński Bogusław 52
 Krzyspiał Jan 162
*Ks. dr Mateusz Opolski – jeden
 z pierwszych i najznamienszych
 budzicieli polskości na Śląsku
 Cieszyńskim 47*
- Książka – biblioteka – szkoła w kulturze
 Śląska Cieszyńskiego 70*
*Księga Pamiątkowa Polskiego
 Prywatnego Gimnazjum Realnego
 TSL w Białej później Państwowego
 Gimnazjum im. Adama Asnyka
 w Białej Krak. obecnie Liceum
 Ogólnokształcącego im. Adama
 Asnyka w Bielsku-Białej 70–71*
 Kuś Jan 10, 70, 162
- Legendz Magdalena 66, 123
 Leszczyński Jacek 39
 Linert Andrzej 160
Lista katyńska 158
 Lorenz Franciszek 162
 Lubowska Iwona 70
Ludzie, którzy przeszli do historii 10
- Labuz Marian 7
- (mal) 1
 (map) 15, 64
Malarstwo Jerzego Kopczyńskiego 39
 Marcisz Zbigniew 39
 Marczyk-Klepczyńska Iwona 3
 Matusiak Klemens 162
 Michasiewicz Jerzy oprac. 64–65, 96,
 117
 Midowicz Władysław 163
*Miejsca straceń ludności cywilnej
 województwa katowickiego (1939–
 1945) 96, 117, 125, 130*
 Mierziński Zbigniew 99
 Miłoszewski Ryszard 10
 Moszyński Adam oprac. 158
 Moś Wojciech Bogusław 14, 18, 21, 52,
 100
 Motyka Władysław 3
- (net) 54, 96, 133
*Nekropolie radzieckie w województwie
 katowickim 64*
 Niedźwiedz Wojciech 106
 Niekraś Juliusz 6, 166
 Niemiec Zdzisław 39, 66
 Niesyt Robert 63, 107

- Nowak Alina 162
- Oczko Stanisław 74, 110, 114, 151
- Okuljar Zdzisław 142
- Osiemdziesiąt lat bielskich szkół
ekonomicznych* 48
- Osiemdziesiątolecie Liceum
Ogólnokształcącego im. Adama
Asnyka w Bielsku-Białej* 70
- Otczyk Andrzej 63, 70
- (part) 91, 123
- (pic) 39
- (pij) 54
- Pająk Irena 151
- Pamiętam Cię Janko* 147
- Paruch Agata 14
- Pasz Franciszek 6
- Peter Michał Bohun 54
- Peterek Mieczysław 165
- Picheta Jan red. 11
- Pietraszko Kazimierz 76
- Pinkwart Maciej 99
- Plużek Marcin 64
- Pod sztandarem jednolitego frontu* 35
- Polak Jerzy 1, 2, 4–10, 12–14, 20, 22,
25, 28–29, 31, 39, 45–46, 48–54,
58–64, 66–70, 72, 74–80, 82, 84–86,
88–91, 93–99, 101, 103–5, 108,
112–5, 117, 119, 123–6, 128, 130,
132, 134–7, 139–43, 146, 148, 151,
153–6, 158–9, 165–70 ; oprac. 142 ;
red. 28, 68, 123
- Polanowski Stanisław 166
- Polski słownik biograficzny* 52, 162,
167
- Powrót Adama Bunscha* 66
- Proszyk Jacek 27–28, 30, 68, 123, 161
- Przemarsz wojsk Sobieskiego przez
Śląsk* 98
- Przemsza-Zieliński Jan 14
- Przewodnik po upamiętnionych
miejscach walk i męczeństwa* 64–65,
78, 96, 117
- Przewodnik po ziemi bielsko-bialskiej*
64, 70, 76, 78
- Purzycka Iwona red. 54
- Rechowicz Henryk oprac. 8, 10, 38, 98,
149, 164–5
- Rodziny Katyńskie* 7, 86
- Rosner Edmund 66, 142
- Rudowski Witold red. 124, 126
- Rutkowski Jan 70
- Ryś Leszek 14
- (sab) 54, 76
- Sablik Beata 68
- Sanak Ignacy 52, 99
- Serafin Franciszek red. 64
- Skarbiński Adam 15
- Skarbowski Jerzy 26, 38, 63–65, 70–71,
78, 117, 147
- Skrzypek Franciszek 76–77
- Słowo o malarzach bielskich* 66
- Socha Irena 63
- Spyra Janusz red. 28, 68, 123
- Starczewski Mieczysław 6, 166
- Stawecki Piotr 99
- Stawiński Wiesław 63
- Stawowy Karol 14, 52, 64, 70, 163
- Sto lat towarzystw lekarskich na
Podbeskidziu* 23, 73, 120, 126
- Studnicki Gustaw 163
- Sylwetki chirurgów polskich* 124, 126
- Sylwetki twórców i popularyzatorów
sztuki województwa bielskiego* 39,
91
- Szałagan Alicja red. 66
- Szczygieł Adam red. 47
- Szefer Andrzej oprac. 96, 117, 125, 130
- Szkice z dziejów Stronnictwa
Demokratycznego na Podbeskidziu*
39, 73, 142, 165, 170
- Szpala Roman 166
- Szpok Franciszek Karol 10, 12, 39, 60,
70, 76, 147–8, 150, 162
- Śląski słownik biograficzny* 66, 162
- (tar) 70
- Then Wanda 44, 54, 64, 68
- Tomiczek Mieczysław 1, 13, 48, 52, 63,
70, 74, 80, 97–99, 119, 132, 139–40,
151

Trombska Bożena zob. Wisłocka-
-Trombska Bożena
Tucholski Jędrzej 145, 167

VOLT 87

(wag) 123, 165
Walter-Janke Zygmunt 6
Wencelis Halina 70
Werecka Małgorzata 66
Wichry wojny i pokoju 48
Wielka Encyklopedia Jana Pawła II 119
Wiktoria Kubisz 91
Wisłocka-Trombska Bożena 78
Witkowska Urszula 91
Wojtasiński Krzysztof 138
Woźniak Hieronim 3
Wspomnienia cieszyńskich 162
*Współcześni polscy pisarze i badacze
literatury* 66

(ZN) 39
Z rodzinnego albumu 99
Zamorski Jan 76
*Zasłużeni działacze rewolucyjni Śląska
i Zagłębia* 38
Zdebski Janusz 99
Zejer Dionizy 3
Zieliński Jan zob. Przemsza-Zieliński
Jan
Zieliński Władysław red. 66, 162
Zmelty Monika 54

Żurek Beata 54, 76
Żydzi w Bielsku, Białej i okolicy 28, 68,
123

INDEKS PRZEDMIOTOWY

- Adamczyk Maria – grób 139
Adamczyk Władysław – grób 140
Aeroklub Bielski – tablice 29
Aptekarze – tablice 151
Armia Czerwona – cmentarze 64
Armia Czerwona – obeliski 122
Armia Krajowa – glazy 137
Armia Krajowa – groby 139, 145, 156,
165–9
Armia Krajowa – pomniki 85
Armia Krajowa – tablice 6
Armia Ludowa – tablice 51
- Bak Józef – grób 141
Bastgen Lucjan – grób 142
Beskidzkie Centrum Onkologii im. Jana
Pawła II – popiersia 124
Beskidzkie Centrum Onkologii im. Jana
Pawła II – tablice 126
Bibliotekarze – groby 148, 164
Bielskie Centrum Kultury – tablice 91
Bohun Peter Michal – tablice 54
Bokun Apolinary Zygmunt – grób 143
Boruta-Spiechowicz Mieczysław
– tablice 99
Brak Józef – tablice 125
Bularz Antoni – grób 144
Bunsch Adam – tablice 66
- Cholera – cmentarze 89
Ciekański-Sikorski Tadeusz Zenon
– grób 145
Cieśla Władysław – grób 38
Cieśla Władysław – tablice 120
Cmentarz wojenny żołnierzy
niemieckich 81
Cmentarz Wojskowy Żołnierzy Armii
Czerwonej 64
Cmentarz żydowski – upamiętnienie
123
Cmentarze 24, 27–28, 31–33, 36–38,
40–42, 53, 55–57, 61–2, 64, 69, 79,
81–2, 84–89, 93–95, 108–9, 121–3,
131, 139–70
- Cmentarze ewangelickie 24, 40, 53,
61–62, 69, 79, 93
Cmentarze katolickie 31–32, 36–38, 41,
82, 94, 109, 121–2, 131
Cmentarze komunalne 42–44, 55–57
Cmentarze wojskowe 84–87
Cmentarze żydowskie 27–28, 30, 33,
123
Czader Bogusław – grób 38
Czytelnia Polska – tablice 12
- Dawidowicz (Fuchs) Trauta – pomniki
50
Demiro-Saulski Edward – grób 146
Diecezja bielsko-żywiecka – krzyże 138
Dom Ludowy – Miejski Dom Kultury
w Komorowicach – tablice 72
Dom Polski – pomniki 76
Drewniak Janina – grób 147
Drewniak Janina – pomniki 26
Drobniewicz Zygmunt – tablice 126
2. Pułk Szwoleżerów Rokitniańskich 18
Duchowni – ewangelicyzm – tablice 2
Duchowni – katolicyzm – pomniki 76,
133
Duchowni – katolicyzm – tablice 3, 10,
47, 105
Duchowni – groby 141
21. Dywizja Piechoty Górskiej 14, 21,
100, 115
21. Pułk Artylerii Lekkiej 14
Działacze kultury – groby 165
Dżuma – cmentarze – krzyże 95
- Faruga Józef – tablice 51
Faryniak Antoni – grób 148
Firganek Alojzy – grób 149
Fox Franciszek – tablica 150
- Ganszer Stefan – tablica 151
Getto żydowskie – upamiętnienie 46
Glazy 56, 78, 137
Góra Stefan – grób 152
Górnicy – tablice 101

Groby 139–70

Haas Antoni – grób 153
Handzlik Franciszek – grób 154
Harcerze – groby 163, 166
Harcerze – tablice 166
Harcerze – tablice 58, 104
Heczko Tadeusz – tablice 116
Heike Józef – grób 155
Horodyński Roman – tablica 156

Jan Chrzyciel (św.) – pomniki 110
Jan III Sobieski (król) – tablice 98
Jan Paweł II (papież) – pomniki 133
Jan Paweł II (papież) – tablice 3
Jaworze Średnie – szkoła – tablice 107
Jednostka Wojskowa Obrony
Terytorium Kraju – pomniki 118

Kamiński Franciszek – grób 38
Kampania wrześniowa 1939 r. – groby
163, 170
Kampania wrześniowa 1939 r. – tablice
58
Karolini Tadeusz – tablice 23
Katedra pw. św. Mikołaja 9–11
Katyń – ofiary – groby 158
Katyń – pomniki 86
Kapielisko miejskie „Panorama”
– pomniki 50
Kłaja Gustaw – tablice 132, 157
Kłuska Józef – grób 38
Kolegium Nauczycielskie – tablice 60
Kołodziej Julian – tablice 158
Komenda Miejska Policji – tablice 83
Konfederacja barska – pomniki 8
Kopczyński Kazimierz – tablice 39
Korczak Janusz – tablice 97
Kornowa Kępa – obelisk 117
Korytyński Antoni – grób 159
Kościół p.w. Chrystusa Zbawiciela 2
Kościół p.w. Jezusa Chrystusa
Odkupiciela Człowieka 34
Kościół p.w. Najświętszego Serca Pana
Jezusa 112–3
Kościół p.w. Opatrzności Bożej 3, 5, 7
Kościół p.w. św. Jana Chrzyciela 110–1

Kościół p.w. św. Maksymiliana Kolbego
16
Kościół p.w. św. Stanisława 47
Kościół p.w. Świętej Trójcy 98–99,
101–2
Krzywa (potok) 25
Krzyż 25, 34, 88, 95, 103, 136–8
Kubisz Wiktoria – tablice 91
Kulakowski Władysław – tablice 29
Kunicki Stanisław – tablice 73
Kustron Józef – tablice 21–22, 52, 100,
115
Kwatery wojenne 28

Laska Leon – grób 38
Legiony Polskie – groby 140, 142, 152,
154
Legiony Polskie – tablice 13, 37
Lekarze – popiersia 124
Lekarze – tablice 73, 119–20, 126
Leśniczowie – tablice 80
Liceum Ekonomiczne – tablice 48
Liceum Ogólnokształcące im. A.
Asnyka – tablice 70–71
Liceum Ogólnokształcące
im. M. Kopernika – tablice 63
Liceum Pedagogiczne w Białej – tablice
48
Linert Matylda – grób 160
Luter Marcin – pomniki 1
Lwów – obrona 1918 r. – groby 153
Lwów – obrona 1918 r. – tablice 5

Lagry – tablice 7, 34

Machauf Marceli – tablica 161
Malarze – tablice 39, 54
Matusiak Klemens – grób 162
Merta Józef – grób 163
Mickiewicz Adam – pomiki 74
Miejski Dom Kultury w Komorowicach
zob. Dom Ludowy
Mikula Władysław – grób 164
Milicja Obywatelska – tablice 83
Mirski Mieczysław zob. Wójcik-Mirski
Mieczysław
Mogily zbiorowe 38, 57, 84

- Mord – gestapo – obelisk 117
 Mroziak Jan – tablice 45
 Muzealnicy – tablice 128
- Naczelna Organizacja Techniczna
 – tablice 116
- Narodny Komisariat Wntrniennych
 Dziel – ofiary – krzyże 88
- Narodowa Organizacja Wojskowa
 – tablice 6
- Nauczyciele – tablice 19, 48–49, 63, 66,
 70–71, 125, 128, 132, 150, 157, 160,
 163–4, 170
- NKWD zob. Narodny Komisariat
 Wntrniennych Dziel (Ludowy
 Komisariat Spraw Wewntrznich)
- Obchody milenijne (Millenium)
 – krzyże 138
- Obeliski 117, 122–3
- Obozy jenieckie – tablice 102
- Obozy koncentracyjne – pomniki 43
- Obozy pracy 59
- Oczko Stanisław – grób 165
- Oczko Stanisław – tablice 128
- Opolski Mateusz – tablice 47
18. Bielski Batalion Desantowo-
 -Szturmowy 17
18. Pułk Piechoty I Samodzielnej
 Brygady Spadochronowej 17
- Pacut Stanisław – tablica 166
- Paderewski Ignacy Jan – tablice 72
- Państwowy Instytut Robót Ręcznych z
 Warszawy w Bielsku-Białej – tablice
 90, 92
- Parafia p.w. św. Mikołaja – ludność
 – tablice 9
- Park im. J. Słowackiego 89
- Partyzanci – groby 144, 149
- Pedagodzy – tablice 91–92
- Piekiełko Mieczysław – tablice 58
- I Państwowe Liceum i Gimnazjum
 im. M. Kopernika – tablice 63
- Piloci – groby 141
- Piloci – pomniki 15
- Piloci – tablice 29
- Plastycy – tablice 128
- Płyty 22
- Policjanci – tablice 7, 86
- Polska Szkoła Ludowa im. T.
 Kościuszki w Białej – tablice 60
- Pomnik poległym za Polskę 75
- Pomniki I. 8. 14–15, 17, 26, 37, 43–44,
 50, 62, 74–76, 84–86, 96, 110–1, 114,
 118, 133
- Popiersia 124
- Potop szwedzki – krzyż 103
- Powstania śląskie – groby 162
- Powstanie styczniowe 1863 r. – groby
 155
- Powstanie Warszawskie – groby 170
- Prawnicy – groby 168
- Przanowski Władysław – tablice 92
- Przedzłokole Miejskie w Halcnowie
 – tablice 125
- Przychodnia Przeciwgruźlicza – tablice
 73
- Rafineria Nafty w Czechowicach-
 -Dziedzicach – pożar – pomniki 118
- Reformacja – stół ołtarzowy 134
- Rodler Salomea – tablice 11
- Rodler Zuzanna – tablice 11
- Romaszkan Roman – grób 167
- Rozstrzelanie – upamiętnienie 135
- Rutkowski Maksymilian – popiersie
 124
- Sanepid 23
- Saulski Edward zob. Demiro-Saulski
 Edward
- Schubert Andrzej – tablice 80
- Seminarium Nauczycielskie Męskie w
 Białej – tablice 48
- Sikorski Tadeusz Zenon zob. Ciekaiński-
 -Sikorski Tadeusz Zenon
- Służba Bezpieczeństwa – tablice 83
- „Sokół” (kompania) – tablice 13
- Spiechowicz Mieczysław zob. Boruta-
 -Spiechowicz Mieczysław
- Stalinizm – ofiary – tablice 106, 113
- Stojalowski Stanisław – pomniki 76
- Stojalowski Stanisław – tablice 10, 105

- Strajki – tablice 35
- Sybiracy – pomniki 44, 101–2
- Synagoga – upamiętnienie 46
- Synagoga – tablice 68
- Syrenka warszawska – pomniki 114
- Szkoła Podstawowa nr 23 – tablice 45
- Szkoła Podstawowa nr 26 – tablice 132
- Szkoła Podstawowa nr 31 – tablice 129
6. Pomorska Dywizja Piechoty – tablice 112
- Szpital dziecięcy – oddanie do użytku – tablice 20
- Szpital Ogólny im. dra E. Wojtyły – tablice 119–20
- Szpital Pediatryczny – krzyże 95
- Szpital Pediatryczny – tablice 97
- Święto Niepodległości – tablice 5
- Tablice 2–7, 9–13, 16, 18–21, 23, 29–30, 34–35, 39, 45, 47–49, 51–52, 54, 58, 60, 63, 65–68, 70–73, 77–78, 80, 83, 90–92, 97–102, 104–7, 112–3, 115–6, 119–120, 125–30, 132, 150–1, 156–8, 161, 166
- Tatuliński Wiktor Michał – grób 168
- Teatr Lalek „Baniałuka” – tablice 67
3. Pułk Strzelców Podhalańskich 14, 52, 87
- Urząd Bezpieczeństwa – ofiary – krzyże 88
- Więźniowie gestapo – pomnik 96
- Wigura Stanisław – pomniki 15
- Wileńszczyzna – obrońcy – tablice 16
- Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna – tablice 49
- Wojna 1914–1918 r. – głazy 56–57
- Wojna 1914–1918 r. – mogiły 28
- Wojna 1914–1918 r. – pomniki 37, 62
- Wojna 1914–1918 r. – tablice 5, 9, 13, 37, 48
- Wojna 1939–1945 r. – głazy 56–57, 78
- Wojna 1939–1945 r. – martyrologia – tablice 65
- Wojna 1939–1945 r. – obeliski 122
- Wojna 1939–1945 r. – pomniki 14, 17, 86, 111
- Wojna 1939–1945 r. – tablice 2, 4, 6, 16, 29–30, 48–49, 58, 65, 71, 100, 130
- Wojna prusko-austriacka 1866 r. – krzyż 25
- Wojsko Polskie – cmentarz 84
- Wojsko Polskie – groby 146, 153, 159, 161–2, 167, 169
- Wojskowy Ośrodek Kultury „Dom Żołnierza” 22
- Wojtyła Edmund – tablice 119
- Wójcik-Mirski Mieczysław – grób 169
- Zajączek Edward – tablice 77
- Zakład Wytwórczy Sprzętu Sieciowego „Belos” 59
- Zegadłowicz Emil – tablice 127
- Zespół Szkół Elektrycznych i Mechanicznych – tablice 90, 92
- Zespół Szkół Medycznych i Ogólnokształcących – tablice 51–52
- Zipper Jan – grób 170
- Zipser (rodzina) – mauzoleum 108
- Zitzman Jerzy – tablice 67
- Związek Walki Młodych – groby 147
- Związek Walki Zbrojnej – tablice 77
- Żołnierze – groby 28, 139–40, 142–6, 149, 152–6, 159, 161–2, 165–9
- Żołnierze – pomniki 14, 17, 62
- Żołnierze – tablice 4, 6–7, 13, 18, 34, 77, 99, 101, 130
- Żwirko Franciszek – pomniki 15
- Żydzi – tablice 30, 68
- Żydzi 46

INDEKS PLACÓW, ULIC I NAZW GEOGRAFICZNYCH

Place

Marcina Lutra s. 7
Opatrzności Bożej s. 7–8
Ratuszowy s. 8
Świętego Mikołaja s. 9
Wolności s. 9–10
Zwycięstwa s. 10
Zwirki i Wigury s. 10

Ulice

Agrestowa s. 10
Bardowskiego s. 11
Bogusławskiego s. 11
Bohaterów Warszawy s. 11
Broniewskiego s. 12
Bystrzańska s. 12
Ceramiczna s. 12
Chłodna s. 12
Cieszyńska s. 13
Cmentarna s. 13
Cyprysowa s. 13
Giewont s. 14
Grażyńskiego s. 14
Grunwaldzka s. 14–15
Inwalidów s. 15
Karpacka s. 15–16
Kazimierza Wielkiego s. 16
Klubowa s. 16
Komorowicka s. 16–17
Konopnickiej s. 17
Krakowska s. 18
Krasickiego s. 18
ks. Jana Kusia s. 19
Kustronia s. 19
Legionów s. 19
Listopadowa s. 19–20
Lwowska s. 20
Matejki s. 20–21
Mickiewicza s. 21
Modrzewskiego s. 22
Nadbrzeżna s. 22
Olimpijska s. 23
Parkowa s. 23
Partyzantów s. 23–24
Piastowska s. 24

Piłsudskiego s. 24
Pocztowa s. 24
Pod Dębowcem s. 25
Polna s. 25
Rychlińskiego s. 25
Saperów s. 25
Sixta s. 26
Słowackiego s. 26
Sobieskiego s. 26–28
Stalowa s. 28
Startowa s. 28
Stojałowskiego s. 29
Storczyków s. 29
Szeroka s. 29
Świętego Jana Chrzciciela s. 29
Traugutta s. 30
3 Maja s. 30
Warszawska s. 30–31
Willowa s. 31
Wyspiańskiego s. 31
Wyzwolenia s. 32
Wzgórze s. 33
Zapłocie Duże s. 33
Zapory s. 33
Złoty Potok s. 33
Żeromskiego s. 33–34

Inne

Błonia s. 34
Lasek Dębina s. 34
Pod Dębowcem s. 34
Przełęcz Przegibek s. 34
Wzgórze „Trzy Lipki” s. 35

Spis treści

Wprowadzenie	3
I. Miejsca pamięci – zbiorowe	5
II. Miejsca pamięci – indywidualne.....	37
Indeks alfabetyczny	47
Indeks przedmiotowy.....	51
Indeks placów, ulic i nazw geograficznych.....	55